

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

खुद्दकनिकाये

इतिवुत्तकपाळि

१. एककनिपातो

१. पठमवग्गो

१. लोभसुत्तं

१. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मं, भिक्खवे, पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताय । कतमं एकधम्मं? लोभं, भिक्खवे, एकधम्मं पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन लोभेन लुब्धासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं लोभं सम्मदञ्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. दोससुत्तं

२. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मं, भिक्खवे, पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताय । कतमं एकधम्मं? दोसं, भिक्खवे, एकधम्मं पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन दोसेन दुद्धासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं दोसं सम्मदञ्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दुतियं ।

३. मोहसुत्तं

३. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मं, भिक्खवे, पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताय । कतमं एकधम्मं? मोहं, भिक्खवे, एकधम्मं पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन मोहेन मूळहासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं मोहं सम्मदज्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. कोधसुत्तं

४. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मं, भिक्खवे, पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताय । कतमं एकधम्मं? कोधं, भिक्खवे, एकधम्मं पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन कोधेन कुद्धासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं कोधं सम्मदज्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. मक्खसुत्तं

५. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मं, भिक्खवे, पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताय । कतमं एकधम्मं? मक्खं, भिक्खवे, एकधम्मं पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन मक्खेन मक्खासे [मक्खितासे (स्या०)], सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं मक्खं सम्मदज्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. मानसुत्तं

६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मं, भिक्खवे, पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताय । कतमं एकधम्मं? मानं, भिक्खवे, एकधम्मं पजहथ; अहं वो पाटिभोगो अनागामिताया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन मानेन मत्तासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं मानं सम्मदज्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. सब्बपरिज्जासुत्तं

७. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“सब्बं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरिजानं तत्थ चित्तं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय । सब्बञ्च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं तत्थ चित्तं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यो सब्बं सब्बतो जत्वा, सब्बत्थेसु न रज्जति ।
स वे सब्बपरिज्जा [सब्बं परिज्जा (स्या० पी०)] सो, सब्बदुक्खमुपच्चगा”ति [सब्बं दुक्खं उपच्चगाति (स्या०),
सब्बदुक्खं उपच्चगाति (पी० अट्ठ०)] ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

८. मानपरिज्जासुत्तं

८. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“मानं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरिजानं तत्थ चित्तं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय । मानञ्च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं तत्थ चित्तं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“मानुपेता अयं पजा, मानगन्था भवे रता ।
मानं अपरिजानन्ता, आगन्तारो पुनब्भवं ॥

“ये च मानं पहन्त्वान, विमुत्ता मानसङ्खये ।
ते मानगन्थाभिभुनो, सब्बदुक्खमुपच्चगु”न्ति [सब्बदुक्खं उपच्चगुन्ति (पी०), सब्बं दुक्खं उपच्चगुन्ति
(अट्ठकथा)] ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्ठमं ।

९. लोभपरिज्जासुत्तं

९. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“लोभं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरिजानं तत्थ चित्तं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय । लोभञ्च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं तत्थ चित्तं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन लोभेन लुब्धासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं लोभं सम्मदञ्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. दोसपरिज्जासुत्तं

१०. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“दोसं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरिजानं तत्थ चित्तं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय । दोसञ्च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं तत्थ चित्तं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन दोसेन दुद्धासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं दोसं सम्मदञ्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

पठमो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

रागदोसा अथ मोहो, कोधमक्खा मानं सब्बं ।
मानतो रागदोसा पुन द्वे, पकासिता वग्गमाहु पठमन्ति ॥

२. दुतियवग्गो

१. मोहपरिज्जासुत्तं

११. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“मोहं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरिजानं तत्थ चित्तं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय । मोहञ्च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं तत्थ चित्तं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन मोहेन मूळहासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं मोहं सम्मदञ्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. कोधपरिञ्जासुत्तं

१२. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“कोधं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरिजानं तत्थ चित्तं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय । कोधञ्च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं तत्थ चित्तं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन कोधेन कुद्धासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं कोधं सम्मदञ्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दुतियं ।

३. मक्खपरिञ्जासुत्तं

१३. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“मक्खं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरिजानं तत्थ चित्तं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय । मक्खञ्च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं तत्थ चित्तं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येन मक्खेन मक्खासे, सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।
तं मक्खं सम्मदञ्जाय, पजहन्ति विपस्सिनो ।
पहाय न पुनायन्ति, इमं लोकं कुदाचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. अविज्जानीवरणसुत्तं

१४. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“नाहं, भिक्खवे, अज्जं एकनीवरणमि समनुपस्सामि येन [येनेवं (?)] नीवरणेन निवुता पजा दीघरत्तं सन्धावन्ति संसरन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अविज्जानीवरणं [अविज्जानीवरणेन (?)] । अविज्जानीवरणेन हि, भिक्खवे, निवुता पजा दीघरत्तं सन्धावन्ति संसरन्ती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“नत्थज्जो एकधम्मोपि, येनेवं [येनेव (सी० पी० क०)] निवुता पजा ।
संसरन्ति अहोरत्तं, यथा मोहेन आवुता ॥

“ये च मोहं पहन्त्वान, तमोखन्धं [तमोखन्धं (सी० स्या० पी०)] पदालयुं ।
न ते पुन संसरन्ति, हेतु तेसं न विज्जती”ति ॥

अयमि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. तण्हासंयोजनसुत्तं

१५. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“नाहं, भिक्खवे, अज्जं एकसंयोजनमि समनुपस्सामि येन [येनेवं (स्या०)] संयोजनेन संयुत्ता सत्ता दीघरत्तं सन्धावन्ति संसरन्ति यथयिदं, भिक्खवे, तण्हासंयोजनं [तण्हासंयोजनेन (?)] । तण्हासंयोजनेन हि, भिक्खवे, संयुत्ता सत्ता दीघरत्तं सन्धावन्ति संसरन्ती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“तण्हादुतियो पुरिसो, दीघमद्धान संसरं ।
इत्थभावज्जथाभावं [इत्थम्भावज्जथाभावं (स्या०)], संसारं नातिवत्तति ॥

“एतमादीनवं [एवमादीनवं (सी० पी० क०)] जत्वा, तण्हं [तण्हा (सी० क०)] दुक्खस्स सम्भवं ।
वीततण्हो अनादानो, सतो भिक्खु परिब्बजे”ति ॥

अयमि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. पठमसेखसुत्तं

१६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“सेखस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पत्तमानसस्स अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमानस्स विहरतो अज्झत्तिकं अङ्गन्ति करित्वा नाज्जं एकङ्गमि समनुपस्सामि यं एवं बहूपकारं यथयिदं, भिक्खवे, योनिस्सो मनसिकारो । योनिस्सो, भिक्खवे, भिक्खु मनसि करोन्तो अकुसलं पजहति, कुसलं भावेती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“योनिस्सो मनसिकारो, धम्मो सेखस्स भिक्खुनो ।
नत्थज्जो एवं बहुकारो, उत्तमत्थस्स पत्तिया ।
योनिस्सो पदहं भिक्खु, खयं दुक्खस्स पापुणे”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. दुतियसेखसुत्तं

१७. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“सेखस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पत्तमानसस्स अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमानस्स विहरतो बाहिरं अङ्गन्ति करित्वा नाज्जं एकङ्गम्पि समनुपस्सामि यं एवं बहूपकारं यथयिदं, भिक्खवे, कल्याणमित्ता । कल्याणमित्तो, भिक्खवे, भिक्खु अकुसलं पजहति, कुसलं भावेती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कल्याणमित्तो यो भिक्खु, सप्पतिस्सो सगारवो ।
करं मित्तानं वचनं, सम्पजानो पतिस्सतो ।
पापुणे अनुपुब्बेन, सब्बसंयोजनक्खय”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

८. सङ्खभेदसुत्तं

१८. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनाहिताय बहुजनासुखाय बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । कतमो एकधम्मो? सङ्खभेदो । सङ्खे खो पन, भिक्खवे, भिन्ने अज्जमज्जं भण्डनानि चेव होन्ति, अज्जमज्जं परिभासा च होन्ति, अज्जमज्जं परिक्खेपा च होन्ति, अज्जमज्जं परिच्चजना च होन्ति । तत्थ अप्पसन्ना चेव नप्पसीदन्ति, पसन्नानज्ज एकच्चानं अज्जथत्तं होती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“आपायिको नेरयिको, कप्पट्ठो सङ्खभेदको ।
वग्गारामो अधम्मट्ठो, योगक्खेमा पधंसति [योगक्खेमतो धंसति (स्या० पी०), योगक्खेमा विमंसति (सी० क०)]
।
सङ्खं समगं भेत्वान [भित्त्वान (सी० क०), भिन्दित्वा (चूळव० ३५४; अ० नि० १०.३९)], कप्पं निरयम्हि पच्चती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्ठमं ।

९. सङ्खसामग्गीसुत्तं

१९. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । कतमो एकधम्मो? सङ्खे सामग्गी । सङ्खे खो पन, भिक्खवे, समग्गे न चेव अज्जमज्जं भण्डनानि होन्ति, न च अज्जमज्जं परिभासा होन्ति, न च अज्जमज्जं परिकखेपा होन्ति, न च अज्जमज्जं परिच्चजना होन्ति । तत्थ अप्पसन्ना चेव पसीदन्ति, पसन्नानज्ज भिय्योभावो होती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सुखा सङ्खस्स सामग्गी, समग्गानज्जनुग्गहो ।
समग्गरतो धम्मट्ठो, योगक्खेमा न धंसति ।
सङ्खं समग्गं कत्त्वान, कप्पं सग्गम्हि मोदती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. पदुट्ठचित्तसुतं

२०. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पदुट्ठचित्तं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — ‘इमम्हि चायं समये पुग्गलो कालङ्करेय्य यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये’ । तं किस्स हेतु? चित्तं हिस्स, भिक्खवे, पदुट्ठं । चेतोपदोसहेतु खो पन, भिक्खवे, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“पदुट्ठचित्तं जत्त्वान, एकच्चं इध पुग्गलं ।
एतमत्थज्ज ब्याकासि, बुद्धो भिक्खून सन्तिके ॥

“इमम्हि चायं समये, कालं कयिराथ पुग्गलो ।
निरयं उपपज्जेय्य, चित्तं हिस्स पदूसितं ॥

“यथा हरित्वा निक्खिपेय्य, एवमेव तथाविधो ।
चेतोपदोसहेतु हि, सत्ता गच्छन्ति दुग्गति”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

दुतियो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

मोहो कोधो अथ मक्खो, विज्जा तण्हा सेखदुवे च ।
भेदो सामग्गिपुग्गलो [मोहकोध अथ मक्खागतो, मूहा कामसेखदुवे । भेदसामग्गपुग्गलो च (सी० क०)]

मोहकोधा अथ मक्खो मोहकामा सेक्खा दुवे । भेदमोदा पुग्गलो च (स्या० पी०)], वग्गमाहु दुतियन्ति
वुच्चतीति ॥

३. ततियवग्गो

१. पसन्नचित्तसुत्तं

२१. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पसन्नचित्तं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — ‘इमम्हि चायं समये पुग्गलो कालं करेय्य यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे’ । तं किस्स हेतु? चित्तं हिस्स, भिक्खवे, पसन्नं । चेतोपसादहेतु खो पन, भिक्खवे, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“पसन्नचित्तं जत्वान, एकच्चं इध पुग्गलं ।
एतमत्थज्ज ब्याकासि, बुद्धो भिक्खून सन्तिके ॥

“इमम्हि चायं समये, कालं कयिराथ पुग्गलो ।
सुगतिं उपपज्जेय्य, चित्तं हिस्स पसादितं ॥

“यथा हरित्वा निक्खिपेय्य, एवमेव तथाविधो ।
चेतोपसादहेतु हि, सत्ता गच्छन्ति सुगति’न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. मेत्तसुत्तं

२२. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“मा, भिक्खवे, पुज्जानं भायित्थ । सुखस्सेतं, भिक्खवे, अधिवचनं इट्ठस्स कन्तस्स पियस्स मनापस्स यदिदं पुज्जानि [पुज्जानन्ति, (अ० नि० ७.६२)] । अभिजानामि खो पनाहं, भिक्खवे, दीघरत्तं कतानं पुज्जानं इट्ठं कन्तं पियं मनापं विपाकं पच्चनुभूतं । सत्त वस्सानि मेत्तचित्तं भावेत्वा सत्त संवट्ठिविद्वक्कप्पे नयिमं लोकं पुनरागमासिं । संवट्ठमाने सुदं, भिक्खवे, कप्पे आभस्सरूपगो होमि; विवट्ठमाने कप्पे सुज्जं ब्रह्मविमानं उपपज्जामि ।

“तत्र सुदं, भिक्खवे, ब्रह्मा होमि महाब्रह्मा अभिभू अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती । छत्तिसक्खत्तुं खो पनाहं, भिक्खवे, सक्को अहोसिं देवानमिन्दो; अनेकसत्तक्खत्तुं राजा अहोसिं चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो सत्तरतनसमन्नागतो । को पन वादो पदेसरज्जस्स!

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘किस्स नु खो मे इदं कम्मस्स फलं, किस्स कम्मस्स विपाको, येनाहं एतरहि

एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो'ति? तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — 'तिण्णं खो मे इदं कम्मानं फलं, तिण्णं कम्मानं विपाको, येनाहं एतरहि एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावोति, सेय्यथिदं [सेय्यथीदं (सी० स्या० कं० पी०)] — दानस्स, दमस्स, सज्जमस्सा''ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“पुज्जमेव सो सिक्खेय्य, आयतगं सुखुद्रयं ।
दानञ्च समचरियञ्च, मेत्तचित्तञ्च भावये ॥

“एते धम्मे भावयित्वा, तयो सुखसमुद्दये [सुखसमुद्दये (सी० अट्ठ०)] ।
अव्यापज्झं [अव्यापज्झं (स्या० क०), अव्याबज्झं (?)] सुखं लोकं, पण्डितो उपपज्जती'ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दूतियं ।

३. उभयत्थसुत्तं

२३. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो उभो अत्थे समधिगय्ह तिट्ठति — दिट्ठधम्मिकञ्चेव अत्थं सम्परायिकञ्च ।
कतमो एकधम्मो? अप्पमादो कुसलेसु धम्मेसु । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो उभो अत्थे समधिगय्ह
तिट्ठति — दिट्ठधम्मिकञ्चेव अत्थं सम्परायिकञ्चा'ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अप्पमादं पसंसन्ति, पुज्जकिरियासु पण्डिता ।
अप्पमत्तो उभो अत्थे, अधिगण्हाति पण्डितो ॥

“दिट्ठे धम्मे च यो अत्थो, यो चत्थो सम्परायिको ।
अत्थाभिसमया धीरो, पण्डितोति पवुच्चती'ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. अट्ठिपुज्जसुत्तं

२४. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, कप्पं सन्धावतो संसरतो सिया एवं महा अट्ठिकङ्कलो अट्ठिपुज्जो अट्ठिरासि यथायं वेपुल्लो
पब्बतो: सचे संहारको अस्स, सम्भतञ्च न विनस्सेय्या'ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“एकस्सेकेन कप्पेन, पुग्गलस्सट्ठिसञ्चयो ।
सिया पब्बतसमो रासि, इति वुत्तं महेसिना ॥

“सो खो पनायं अक्खातो, वेपुल्लो पब्बतो महा ।

उत्तरो गिज्झकूटस्स, मगधानं गिरिब्बजे ॥

“यतो च अरियसच्चानि, सम्मप्पज्जाय पस्सति ।
दुक्खं दुक्खसमुप्पादं, दुक्खस्स च अतिक्कमं ।
अरियज्चट्ठङ्गिकं मगं, दुक्खूपसमगामिनं ॥

“स सत्तक्खत्तुं परमं, सन्धावित्वान पुग्गलो ।
दुक्खस्सन्तकरो होति, सब्बसंयोजनक्खया”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. मुसावादसुत्तं

२५. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एकधम्मं अतीतस्स, भिक्खवे, पुरिसपुग्गलस्स नाहं तस्स किञ्चि पापकम्मं अकरणीयन्ति वदामि । कतमं एकधम्मं? यदिदं [यथायिदं (सी० स्या० क०), यथायिदं (पी०)] भिक्खवे, सम्पजानमुसावादो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“एकधम्मं अतीतस्स, मुसावादस्स जन्तुनो ।
वितिण्णपरलोकस्स, नत्थि पापं अकारिय”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. दानसुत्तं

२६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“एवञ्चे, भिक्खवे, सत्ता जानेय्युं दानसंविभागस्स विपाकं यथाहं जानामि, न अदत्त्वा भुज्जेय्युं, न च नेसं मच्छेरमलं चित्तं परियादाय तिट्ठेय्य । योपि नेसं अस्स चरिमो आलोपो चरिमं कबळं, ततोपि न असंविभजित्वा भुज्जेय्युं, सचे नेसं पटिग्गाहका अस्सु । यस्मा च खो, भिक्खवे, सत्ता न एवं जानन्ति दानसंविभागस्स विपाकं यथाहं जानामि, तस्मा अदत्त्वा भुज्जन्ति, मच्छेरमलञ्च नेसं चित्तं परियादाय तिट्ठती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“एवं चे सत्ता जानेय्युं, यथावुत्तं महेसिना ।
विपाकं संविभागस्स, यथा होति महप्फलं ॥

“विनेय्य मच्छेरमलं, विप्पसन्नेन चेतसा ।
दज्जुं कालेन अरियेसु, यत्थ दिन्नं महप्फलं ॥

“अन्नञ्च दत्त्वा [दत्त्वा (स्या०)] बहूनां, दक्खिण्येसु दक्खिणं ।
इतो चुता मनुस्सत्ता, सग्गं गच्छन्ति दायका ॥

“ते च सग्गगता [सग्गं गता (सी० पी० क०)] तत्थ, मोदन्ति कामकामिनो ।
विपाकं संविभागस्स, अनुभोन्ति अमच्छरा”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. मेत्ताभावनासुत्तं

२७. वुत्तहेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“यानि कानिचि, भिक्खवे, ओपधिकानि पुञ्जकिरियवत्थूनि सब्बानि तानि मेत्ताय चेतोविमुत्तिया कलं नाग्घन्ति सोळ्ळसिं । मेत्तायेव तानि चेतोविमुत्ति अधिग्गहेत्वा भासते च तपते च विरोचति च ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपानं पभा सब्बा ता चन्दिया पभाय कलं नाग्घन्ति सोळ्ळसिं, चन्दपभायेव ता अधिग्गहेत्वा भासते च तपते च विरोचति च; एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि ओपधिकानि पुञ्जकिरियवत्थूनि सब्बानि तानि मेत्ताय चेतोविमुत्तिया कलं नाग्घन्ति सोळ्ळसिं, मेत्तायेव तानि चेतोविमुत्ति अधिग्गहेत्वा भासते च तपते च विरोचति च ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, वस्सानं पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे [नभे (सी०)] आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो [अब्भुग्गममानो (क० अट्ठ०)] सब्बं आकासगतं [आकासं (स्या०)] तमगतं अभिविहच्च [अभिहच्च (स्या०)] भासते च तपते च विरोचति च; एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि ओपधिकानि पुञ्जकिरियवत्थूनि सब्बानि तानि मेत्ताय चेतोविमुत्तिया कलं नाग्घन्ति सोळ्ळसिं, मेत्तायेव तानि चेतोविमुत्ति अधिग्गहेत्वा भासते च तपते च विरोचति च ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, रत्तिया पच्चूससमयं ओसधितारका भासते च तपते च विरोचति च; एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि ओपधिकानि पुञ्जकिरियवत्थूनि सब्बानि तानि मेत्ताय चेतोविमुत्तिया कलं नाग्घन्ति सोळ्ळसिं, मेत्तायेव तानि चेतोविमुत्ति अधिग्गहेत्वा भासते च तपते च विरोचति चा”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यो च मेत्तं भावयति, अप्पमाणं पटिस्सतो ।
तनू [तनु (सी०)] संयोजना होन्ति, पस्सतो उपधिक्खयं ॥

“एकम्पि चे पाणमदुट्ठचित्तो, मेत्तायति कुसलो तेन होति ।
सब्बे च पाणे मनसानुकम्पं, पहूतमरियो पकरोति पुञ्जं ॥

“ये [यो (सी०)] सत्तसण्डं पथविं विजित्वा, राजिसयो [राजीसयो (सी०)] यजमानानुपरियगा ।
अस्समेधं पुरिसमेधं, सम्मापासं वाजपेय्यं निरग्गळं ॥

“मेतस्स चित्तस्स सुभावितस्स, कलम्पि ते नानुभवन्ति सोळसिं ।
चन्दप्पभा तारगणाव सब्बे ॥

“यो न हन्ति न घातेति, न जिनाति न जापये ।
मेत्तंसो सब्बभूतेसु, वेरं तस्स न केनची’ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

ततियो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

चित्तं मेत्तं [ज्ञायी (सी० स्या०), ज्ञायि (पी० क०)] उभो अत्थे, पुञ्जं वेपुल्लपब्बतं ।
सम्पजानमुसावादो, दानञ्च मेत्तभावना [मेत्तभावञ्च (सी० स्या० पी०), मेत्तवाचञ्च (क०)] ॥

सत्तिमानि च [सत्तिमानिध (सी० क०)] सुत्तानि, पुरिमानि च वीसति ।
एकधम्मेषु सुत्तन्ता, सत्तवीसतिसङ्गहाति ॥

एककनिपातो निट्ठितो ।

२. दुकनिपातो

१. पठमवग्गो

१. दुक्खविहारसुत्तं

२८. (द्वे धम्मे अनुक्कटि) [( ) स्यामपोत्थके नत्थि] वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु दिट्ठेव धम्मे दुक्खं विहरति सविधातं सउपायासं सपरिळाहं; कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा । कतमेहि द्वीहि? इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारताय [अगुत्तद्वारो (अट्ठ०)] च, भोजने अमत्तञ्जुताय [अमत्तञ्जू (अट्ठ०)] च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु दिट्ठेव धम्मे दुक्खं विहरति सविधातं सउपायासं सपरिळाहं; कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“चक्खु सोतञ्च घानञ्च, जिक्खा कायो तथा मनो ।
एतानि यस्स द्वारानि, अगुत्तानिध [अगुत्तानि च (स्या०)] भिक्खुनो ॥

“भोजनम्हि अमत्तञ्जू, इन्द्रियेसु असंवुतो ।
कायदुक्खं चेतोदुक्खं, दुक्खं सो अधिगच्छति ॥

“डहमानेन कायेन, डहमानेन चेतसा ।
दिवा वा यदि वा रत्तिं, दुक्खं विहरति तादिसो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. सुखविहारसुत्तं

२९. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु दिट्ठेव धम्मे सुखं विहरति अविघातं अनुपायासं अपरिळाहं; कायस्स भेदा परं मरणा सुगति पाटिकङ्का । कतमेहि द्वीहि? इन्द्रियेसु गुत्तद्वारताय च, भोजने मत्तज्जुताय च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु दिट्ठेव धम्मे सुखं विहरति अविघातं अनुपायासं अपरिळाहं; कायस्स भेदा परं मरणा सुगति पाटिकङ्का”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“चक्खु सोतज्ज घानज्ज, जिह्वा कायो तथा [अथो (सी० स्या० क०)] मनो ।
एतानि यस्स द्वारानि, सुगुत्तानिध भिक्खुनो ॥

“भोजनमिह च मत्तज्जू, इन्द्रियेसु च संवुतो ।
कायसुखं चेतोसुखं, सुखं सो अधिगच्छति ॥

“अडहमानेन कायेन, अडहमानेन चेतसा ।
दिवा वा यदि वा रत्तिं, सुखं विहरति तादिसो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दुतियं ।

३. तपनीयसुत्तं

३०. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा तपनीया । कतमे द्वे? इध, भिक्खवे, एकच्चो अकतकल्याणो होति, अकतकुसलो, अकतभीरुत्ताणो, कतपापो, कतलुद्धो, कतकिब्बिसो । सो ‘अकतं मे कल्याण’न्तिपि तप्पति, ‘कतं मे पाप’न्तिपि तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा तपनीया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कायदुच्चरितं कत्वा, वचीदुच्चरितानि च ।
मनोदुच्चरितं कत्वा, यज्जज्जं दोससज्जितं ॥

“अकत्वा कुसलं कम्मं, कत्वानाकुसलं बहुं ।
कायस्स भेदा दुप्पज्जो, निरयं सोपपज्जती”ति [निरयं सो उपपज्जतीति (सी० स्या० क० पी०)] ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. अतपनीयसुत्तं

३१. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अतपनीया । कतमे द्वे? इध, भिक्खवे, एकच्चो कतकल्याणो होति, कतकुसलो, कतभीरुत्ताणो, अकतपापो, अकतलुद्धो, अकतकिब्बिसो । सो ‘कतं मे कल्याण’न्तिपि न तप्पति, ‘अकतं मे पाप’न्तिपि न तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा अतपनीया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कायदुच्चरितं हित्वा, वचीदुच्चरितानि च ।
मनोदुच्चरितं हित्वा, यञ्चञ्जं दोससञ्जितं ॥

“अकत्वाकुसलं कम्मं, कत्वान कुसलं बहुं ।
कायस्स भेदा सप्पञ्जो, सगं सो उपपज्जती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. पठमसीलसुत्तं

३२. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि द्वीहि? पापकेन च सीलेन, पापिकाय च दिट्ठिया । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“पापकेन च सीलेन, पापिकाय च दिट्ठिया ।
एतेहि द्वीहि धम्मेहि, यो समन्नागतो नरो ।
कायस्स भेदा दुप्पञ्जो, निरयं सोपपज्जती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. दुतियसीलसुत्तं

३३. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि द्वीहि? भद्दकेन च सीलेन, भद्दिकाय च दिट्ठिया । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“भद्वकेन च सीलेन, भद्विकाय च दिट्ठिया ।
एतेहि द्वीहि धम्मोहि, यो समन्नागतो नरो ।
कायस्स भेदा सप्पज्जो, सगं सो उपपज्जती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. आतापीसुत्तं

३४. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“अनातापी, भिक्खवे, भिक्खु अनोत्तापी [अनोत्तप्पी (बहूसु) अट्ठकथा पस्सितब्बा] अभब्बो सम्बोधाय, अभब्बो निब्बानाय, अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । आतापी च खो, भिक्खवे, भिक्खु ओत्तापी [ओत्तप्पी (बहूसु)] भब्बो सम्बोधाय, भब्बो निब्बानाय, भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अनातापी अनोत्तापी, कुसीतो हीनवीरियो ।
यो थीनमिद्धबहुलो, अहिरीको अनादरो ।
अभब्बो तादिसो भिक्खु, फुट्ठं सम्बोधिमुत्तमं ॥

“यो च सतिमा निपको ज्ञायी, आतापी ओत्तापी च अप्पमत्तो ।
संयोजनं जातिजराय छेत्वा, इधेव सम्बोधिमुत्तरं फुसे”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

८. पठमनकुहनसुत्तं

३५. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“नयिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं वुस्सति जनकुहनत्थं, न जनलपनत्थं, न लाभसक्कारसिलोकानिसंसत्थं, न ‘इति मं जनो जानातू’ति । अथ खो इदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं वुस्सति संवरत्थज्जेव प्हानत्थज्जा”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“संवरत्थं प्हानत्थं, ब्रह्मचरियं अनीतिहं ।
अदेसयि सो भगवा, निब्बानोगधगामिनं ॥

“एस मग्गो महत्तेहि [महन्तेहि (सी० क०), महत्थेहि (स्या०)], अनुयातो महेसिभि [महेसिनो (सी० क०)] ।
ये ये तं पटिपज्जन्ति, यथा बुद्धेन देसितं ।
दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति, सत्थुसासनकारिनो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्ठमं ।

९. दुतियनकुहनसुत्तं

३६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“नयिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं वुस्सति जनकुहनत्थं, न जनलपनत्थं, न लाभसक्कारसिलोकानिसंसत्थं, न ‘इति मं जनो जानातू’ति । अथ खो इदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं वुस्सति अभिज्जत्थञ्चेव परिज्जत्थञ्चा”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अभिज्जत्थं परिज्जत्थं, ब्रह्मचरियं अनीतिहं ।
अदेसयि सो भगवा, निब्बानोगधगामिनं ॥

“एस मग्गो महत्तेहि, अनुयातो महेसिभि ।
ये ये तं पटिपज्जन्ति, यथा बुद्धेन देसितं ।
दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति, सत्थुसासनकारिनो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. सोमनस्ससुत्तं

३७. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु दिट्ठेव धम्मे सुखसोमनस्सबहुलो विहरति, योनि चस्स [योनि सो (सी० स्या० पी०), योनिस्स (क०)] आरद्धा होति आसवानं खयाय । कतमेहि द्वीहि? संवेजनीयेसु ठानेसु संवेजनेन, संविग्गस्स च योनि सो पधानेन । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु दिट्ठेव धम्मे सुखसोमनस्सबहुलो विहरति, योनि चस्स आरद्धा होति आसवानं खयाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“संवेजनीयट्ठानेसु [संवेजनीयेसु ठानेसु (स्या० पी०)], संविज्जेथेव पण्डितो ।
आतापी निपको भिक्खु, पज्जाय समवेक्खिय ॥

“एवं विहारी आतापी, सन्तवुत्ति अनुद्धतो ।
चेतोसमथमनुयुत्तो, खयं दुक्खस्स पापुणे”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

पठमो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे च भिक्खू तपनीया, तपनीया परत्थेहि ।

आतापी [द्वे पादा (क०), द्वे आतापी (सी०)] नकुहना द्वे [न कुहना च (सब्बत्थ)], सोमनस्सेन ते दसाति ॥

२. दुतियवग्गो

१. वितक्कसुत्तं

३८. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुत्तं —

“तथागतं, भिक्खवे, अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं द्वे वितक्का बहुलं समुदाचरन्ति — खेमो च वितक्को, पविवेको च [विवेको च (स्या०)] । अब्यापज्झारामो [अब्यापज्झारामो (क०), अब्याबज्झारामो (?)], भिक्खवे, तथागतो अब्यापज्झरतो । तमेनं, भिक्खवे, तथागतं अब्यापज्झारामं अब्यापज्झरतं एसेव वितक्को बहुलं समुदाचरति — ‘इमायाहं इरियाय न किञ्चि ब्याबाधेमि तसं वा थावरं वा’ति ।

“पविवेकारामो, भिक्खवे, तथागतो पविवेकरतो । तमेनं, भिक्खवे, तथागतं पविवेकारामं पविवेकरतं एसेव वितक्को बहुलं समुदाचरति — ‘यं अकुसलं तं पहीन’न्ति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, तुम्हेपि अब्यापज्झारामा विहरथ अब्यापज्झरता । तेसं वो, भिक्खवे, तुम्हाकं अब्यापज्झारामानं विहरतं अब्यापज्झरतानं एसेव वितक्को बहुलं समुदाचरिस्सति — ‘इमाय मयं इरियाय न किञ्चि ब्याबाधेम तसं वा थावरं वा’ति ।

“पविवेकारामा, भिक्खवे, विहरथ पविवेकरता । तेसं वो, भिक्खवे, तुम्हाकं पविवेकारामानं विहरतं पविवेकरतानं एसेव वितक्को बहुलं समुदाचरिस्सति — ‘किं अकुसलं, किं अप्पहीनं, किं पजहामा’”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“तथागतं बुद्धमस्यहसाहिनं, दुवे वितक्का समुदाचरन्ति नं ।
खेमो वितक्को पठमो उदीरितो, ततो विवेको दुतियो पकासितो ॥

“तमोनुदं पारगतं महेसिं, तं पत्तिपत्तं वसिमं अनासवं ।
विसन्तरं [वेसन्तरं (सी० क०), विस्सन्तरं (पी०)] तण्हक्खये विमुत्तं, तं वे मुनिं अन्तिमदेहधारिं ।
मारज्जहं [मारजहं (स्या०), मानजहं (सी० क०), मानं जहं (पी०)] ब्रूमि जराय पारगुं ॥

“सेले यथा पब्बतमुद्धनिट्ठितो, यथापि पस्से जनतं समन्ततो ।
तथूपमं धम्ममयं सुमेधो, पासादमारुह समन्तचक्खु ।
सोकावतिण्णं जनतमपेतसोको, अवेक्खति जातिजराभिभूत’”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. देसनासुत्तं

३९. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स द्वे धम्मदेसना परियायेन भवन्ति । कतमा द्वे? ‘पापं पापकतो पस्सथा’ति — अयं पठमा धम्मदेसना; ‘पापं पापकतो दिस्वा तत्थ निब्बिन्दथ विरज्जथ विमुच्चथा’ति — अयं दुतिया धम्मदेसना । तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स इमा द्वे धम्मदेसना परियायेन भवन्ती’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“तथागतस्स बुद्धस्स, सब्भूतानुकम्पिनो ।
परियायवचनं पस्स, द्वे च धम्मा पकासिता ॥

“पापकं पस्सथ चेतं [चेकं (सी० पी०), छेका (स्या०)], तत्थ चापि विरज्जथ ।
ततो विरत्तचित्तासे, दुक्खस्सन्तं करिस्सथा’ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दुतियं ।

३. विज्जासुत्तं

४०. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“अविज्जा, भिक्खवे, पुब्बङ्गमा अकुसलानं धम्मानं समापत्तिया अन्वदेव अहिरिकं अनोत्तप्पं; विज्जा च खो, भिक्खवे, पुब्बङ्गमा कुसलानं धम्मानं समापत्तिया अन्वदेव हिरोत्तप्प’न्ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“या काचिमा दुग्गतियो, अस्मिं लोके परमिह च ।
अविज्जामूलिका सब्बा, इच्छालोभसमुस्सया ॥

“यतो च होति पापिच्छो, अहिरीको अनादरो ।
ततो पापं पसवति, अपायं तेन गच्छति ॥

“तस्मा छन्दञ्च लोभञ्च, अविज्जञ्च विराजयं ।
विज्जं उप्पादयं भिक्खु, सब्बा दुग्गतियो जहे’ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. पज्जापरिहीनसुत्तं

४१. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“ते, भिक्खवे, सत्ता सुपरिहीना ये अरियाय पज्जाय परिहीना । ते दिट्ठेव धम्मे दुक्खं विहरन्ति सविघातं सउपायासं सपरिळाहं; कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्ख्वा । ते [ते च खो (?)], भिक्खवे, सत्ता अपरिहीना ये अरियाय पज्जाय

अपरिहीना । ते दिट्ठेव धम्मो सुखं विहरन्ति अविघातं अनुपायासं अपरिळाहं; कायस्स भेदा परं मरणा सुगति पाटिकङ्खा’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“पज्जाय परिहानेन, पस्स लोकं सदेवकं ।
निविट्ठं नामरूपस्मिं, इदं सच्चन्ति मज्जति ॥

“पज्जा हि सेट्ठा लोकस्मिं, यायं निब्बेधगामिनी ।
याय सम्मा पजानाति, जातिभवपरिक्खयं ॥

“तेसं देवा मनुस्सा च, सम्बुद्धानं सतीमतं ।
पिहयन्ति हासपज्जानं [हासपज्जानं (सी० अट्ठ०)], सरीरन्तिमधारिन’न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. सुक्कधम्मसुत्तं

४२. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वेमे, भिक्खवे, सुक्का धम्मा लोकं पालेन्ति । कतमे द्वे? हिरी [हिरि (सी० स्या० कं० पी०)] च, ओत्तप्पज्च । इमे चे, भिक्खवे, द्वे सुक्का धम्मा लोकं न पालेय्युं, नयिध पज्जायेथ माताति वा मातुच्छाति वा मातुलानीति वा आचरियभरियाति वा गरूनं दाराति वा । सम्भेदं लोको अगमिस्स यथा अजेळका कुक्कुटसूकरा सोणसिङ्गाला [सोणसिङ्गाला (सी० स्या० कं० पी०)] । यस्मा च खो, भिक्खवे, इमे द्वे सुक्का धम्मा लोकं पालेन्ति तस्मा पज्जायति माताति वा मातुच्छाति वा मातुलानीति वा आचरियभरियाति वा गरूनं दाराति वा’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“येसं चे हिरिओत्तप्पं, सब्बदा च न विज्जति ।
वोक्कन्ता सुक्कमूला ते, जातिमरणगामिनो ॥

“येसज्च हिरिओत्तप्पं, सदा सम्मा उपट्ठिता ।
विरूळहब्रह्मचरिया ते, सन्तो खीणपुनब्भवा’ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. अजातसुत्तं

४३. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“अत्थि, भिक्खवे, अजातं अभूतं अकतं असङ्कतं । नो चेतं, भिक्खवे, अभविस्स अजातं अभूतं अकतं असङ्कतं, नयिध जातस्स भूतस्स कतस्स सङ्कतस्स निस्सरणं पज्जायेथ । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि अजातं अभूतं अकतं असङ्कतं, तस्मा जातस्स भूतस्स कतस्स सङ्कतस्स निस्सरणं पज्जायती’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति

“जातं भूतं समुप्पन्नं, कतं सङ्खतमद्भुतं ।

जरामरणसङ्घाटं, रोगनीळं [रोगनिट्ठं (सी०)] पभङ्गुरं [पभङ्गुनं (क० सी० क०), पभङ्गुणं (स्या०)] ॥

“आहारनेत्तिप्पभवं, नालं तदभिनन्दितुं ।

तस्स निस्सरणं सन्तं, अतक्कावचरं धुवं ॥

“अजातं असमुप्पन्नं, असोकं विरजं पदं ।

निरोधो दुक्खधम्मानं, सङ्खारूपसमो सुखो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. निब्बानधातुसुत्तं

४४. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वेमा, भिक्खवे, निब्बानधातुयो । कतमे द्वे? सउपादिसेसा च निब्बानधातु, अनुपादिसेसा च निब्बानधातु ।

“कतमा च, भिक्खवे, सउपादिसेसा निब्बानधातु? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरहं होति खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो । तस्स तिट्ठन्तेव पज्जिन्द्रियानि येसं अविघातत्ता [अविगतत्ता (सी० अट्ठ०)] मनापामनापं पच्चनुभोति, सुखदुक्खं पटिसंवेदेति । तस्स यो रागक्खयो, दोसक्खयो, मोहक्खयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सउपादिसेसा निब्बानधातु ।

“कतमा च, भिक्खवे, अनुपादिसेसा निब्बानधातु? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरहं होति खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो । तस्स इधेव, भिक्खवे, सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीति भविस्सन्ति [सीतीभविस्सन्ति (?)] । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनुपादिसेसा निब्बानधातु । इमा खो, भिक्खवे, द्वे निब्बानधातुयो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“दुवे इमा चक्खुमता पकासिता, निब्बानधातू अनिस्सितेन तादिना ।

एका हि धातु इध दिट्ठधम्मिका, सउपादिसेसा भवनेत्तिसङ्खया ।

अनुपादिसेसा पन सम्परायिका, यम्हि निरुज्झन्ति भवानि सब्बसो ॥

“ये एतदज्जाय पदं असङ्खतं, विमुत्तचित्ता भवनेत्तिसङ्खया ।

ते धम्मसाराधिगमा खये रता, पहंसु ते सब्बभवानि तादिनो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

८. पटिसल्लानसुत्तं

४५. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“पटिसल्लानारामा [पटिसल्लानारामा (क०)], भिक्खवे, विहरथ पटिसल्लानरता, अज्झत्तं चेतोसमथमनुयुत्ता, अनिराकतज्झाना, विपस्सनाय समन्नागता, ब्रूहेता सुज्जागारानं । पटिसल्लानारामानं, भिक्खवे, विहरतं पटिसल्लानरतानं अज्झत्तं चेतोसमथमनुयुत्तानं अनिराकतमज्झानानं विपस्सनाय समन्नागतानं ब्रूहेतानं सुज्जागारानं द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“ये सन्तचित्ता निपका, सतिमन्तो च [सतिमन्तोव (सी० क०)] झायिनो ।
सम्मा धम्मं विपस्सन्ति, कामेसु अनपेक्खिनो ॥

“अप्पमादरता सन्ता, पमादे भयदस्सिनो ।
अभब्बा परिहानाय, निब्बानस्सेव सन्तिके”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्ठमं ।

९. सिक्खानिसंससुत्तं

४६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“सिक्खानिसंसा, भिक्खवे, विहरथ पज्जुत्तरा विमुत्तिसारा सताधिपतेय्या । सिक्खानिसंसानं, भिक्खवे, विहरतं पज्जुत्तरानं विमुत्तिसारानं सताधिपतेय्यानं द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“परिपुण्णसिक्खं [परिपुण्णसेखं (सी०), परिपुण्णसेखं (स्या०)] अपहानधम्मं, पज्जुत्तरं जातिखयन्तदस्सिं ।
तं वे मुनिं अन्तिमदेहधारिं, मारज्जहं ब्रूमि जराय पारगुं ॥

“तस्मा सदा झानरता समाहिता, आतापिनो जातिखयन्तदस्सिनो ।
मारं ससेनं अभिभुय्य भिक्खवो, भवथ जातिमरणस्स पारगा”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. जागरियसुत्तं

४७. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“जागरो चस्स, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य सतो सम्पजानो समाहितो पमुदितो विप्पसन्नो च तत्थ कालविपस्सी च कुसलेसु धम्मेसु । जागरस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो विहरतो सतस्स सम्पजानस्स समाहितस्स पमुदितस्स विप्पसन्नस्स तत्थ कालविपस्सिनो कुसलेसु धम्मेसु द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे

अनागामिता”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“जागरन्ता सुणाथेतं, ये सुत्ता ते पबुज्झथ ।
सुत्ता जागरितं सेय्यो, नत्थि जागरतो भयं ॥

“यो जागरो च सतिमा सम्पजानो, समाहितो मुदितो विप्पसन्नो च ।
कालेन सो सम्मा धम्मं परिवीमंसमानो, एकोदिभूतो विहने तमं सो ॥

“तस्मा हवे जागरियं भजेथ, आतापी भिक्खु निपको ज्ञानलाभी ।
संयोजनं जातिजराय छेत्वा, इधेव सम्बोधिमनुत्तरं फुसे”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

११. आपायिकसुत्तं

४८. वुत्तञ्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वेमे, भिक्खवे, आपायिका नेरयिका इदमप्पहाय । कतमे द्वे? यो च अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिज्जो, यो च परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं चरन्तं अमूलकेन अब्रह्मचरियेन अनुद्धंसेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे आपायिका नेरयिका इदमप्पहाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अभूतवादी निरयं उपेति, यो वापि कत्वा न करोमि चाह ।
उभोपि ते पेच्च समा भवन्ति, निहीनकम्मा मनुजा परत्थ ॥

“कासावकण्ठा बहवो, पापधम्मा असज्जता ।
पापा पापेहि कम्मेहि, निरयं ते उपपज्जरे ॥

“सेय्यो अयोगुळो भुत्तो, तत्तो अगिसिखूपमो ।
यज्जे भुज्जेय्य दुस्सीलो, रट्ठपिण्डमसज्जतो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । एकादसमं ।

१२. दिट्ठिगतसुत्तं

४९. वुत्तञ्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वीहि, भिक्खवे, दिट्ठिगतेहि परियुट्ठिता देवमनुस्सा ओलीयन्ति एके, अतिधावन्ति एके; चक्खुमन्तो च पस्सन्ति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, ओलीयन्ति एके? भवारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा भवरता भवसम्मुदिता तेसं भवनरोधाय धम्मे

देसियमाने चित्तं न पक्खन्दति न पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । एवं खो, भिक्खवे, ओलीयन्ति एके ।

“कथञ्च, भिक्खवे, अतिधावन्ति एके? भवेनेव खो पनेके अट्ठीयमाना हरायमाना जिगुच्छमाना विभवं अभिनन्दन्ति — यतो किर, भो, अयं अत्ता [सत्तो (सी० क०)] कायस्स भेदा परं मरणा उच्छिज्जति विनस्सति न होति परं मरणा; एतं सन्तं एतं पणीतं एतं याथावन्ति । एवं खो, भिक्खवे, अतिधावन्ति एके ।

“कथञ्च, भिक्खवे, चक्खुमन्तो पस्सन्ति? इध भिक्खु भूतं भूततो पस्सति; भूतं भूततो दिस्वा भूतस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । एवं खो, भिक्खवे, चक्खुमन्तो पस्सन्ती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“ये [यो (स्या० क०)] भूतं भूततो दिस्वा, भूतस्स च अतिक्कमं ।
यथाभूते विमुच्चन्ति, भवतण्हा परिकखया ॥

“स वे [सचे (क० सी० स्या० पी०)] भूतपरिज्जो, सो वीततण्हो भवाभवे ।
भूतस्स विभवा भिक्खु, नागच्छति पुनब्भव”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । द्वादसमं ।

दुतियो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे इन्द्रिया द्वे तपनीया, सीलेन अपरे दुवे ।
अनोत्तापी कुहना द्वे च, संवेजनीयेन ते दस ॥

वितक्का देसना विज्जा, पज्जा धम्मेन पञ्चमं ।
अजातं धातुसल्लानं, सिक्खा जागरियेन च ।
अपायदिट्ठिया चेव [येव (सी० स्या०)], बावीसति पकासिताति ॥

दुकनिपातो निट्ठितो ।

३. तिकनिपातो

१. पठमवग्गो

१. मूलसुत्तं

५०. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीणिमानि, भिक्खवे, अकुसलमूलानि । कतमानि तीणि? लोभो अकुसलमूलं, दोसो अकुसलमूलं, मोहो अकुसलमूलं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि अकुसलमूलानी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“लोभो दोसो च मोहो च, पुरिसं पापचेतसं ।
हिंसन्ति अत्तसम्भूता, तच्चसारं व सम्फल”न्ति ॥

अयमि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. धातुसुत्तं

५१. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा तिस्सो? रूपधातु, अरूपधातु, निरोधधातु — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो धातुयो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“रूपधातुं [रूपधातु (सब्बत्थ)] परिज्जाय, अरूपेसु असण्ठिता ।
निरोधे ये विमुच्चन्ति, ते जना मच्चुहायिनो ॥

“कायेन अमतं धातुं, फुसयित्वा [फुस्सयित्वा (स्या०), फस्सयित्वा (पी०)] निरूपधिं ।
उपधिप्पटिनिस्सगं, सच्छिकत्वा अनासवो ।
देसेति सम्मासम्बुद्धो, असोकं विरजं पद”न्ति ॥

अयमि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति ॥ दुतियं ।

३. पठमवेदनासुत्तं

५२. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना —

इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“समाहितो सम्पजानो, सतो बुद्धस्स सावको ।
वेदना च पजानाति, वेदनानञ्च सम्भवं ॥

“यत्थ चेता निरुज्झन्ति, मग्गञ्च खयगामिनं ।
वेदनानं खया भिक्खु, निच्छातो परिनिब्बुतो”ति ॥

अयमि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. दुतियवेदनासुत्तं

५३. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । सुखा, भिक्खवे, वेदना दुक्खतो दट्ठब्बा; दुक्खा वेदना सल्लतो दट्ठब्बा; अदुक्खमसुखा वेदना अनिच्चतो दट्ठब्बा । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सुखा वेदना दुक्खतो दिट्ठा होति, दुक्खा वेदना सल्लतो दिट्ठा होति, अदुक्खमसुखा वेदना अनिच्चतो दिट्ठा होति; अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अरियो सम्मद्दसो अच्छेच्छि [अच्छेज्जि (सी० पी०), अच्छिज्जि (क०)], तण्हं, विवत्तयि [वावत्तयि (सी० अट्ठ०)] संयोजनं, सम्मा मानाभिसमया अन्तमकासि दुक्खस्सा”’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यो सुखं दुक्खतो अद्द [दक्खि (सी० पी० क०), अदक्खि (स्या०)], दुक्खमद्दक्खि सल्लतो ।
अदुक्खमसुखं सन्तं, अदक्खि नं अनिच्चतो ॥

“स वे सम्मद्दसो भिक्खु, यतो तत्थ विमुच्चति ।
अभिज्जावोसितो सन्तो, स वे योगातिगो मुनी”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. पठमएसनासुत्तं

५४. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“समाहितो सम्पजानो, सतो बुद्धस्स सावको ।
एसना च पजानाति, एसनानञ्च सम्भवं ॥

“यत्थ चेता निरुज्झन्ति, मग्गञ्च खयगामिनं ।
एसनानं खया भिक्खु, निच्छातो परिनिब्बुतो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. दुतियएसनासुत्तं

५५. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो

एसना”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कामेसना भवेसना, ब्रह्मचरियेसना सह ।
इति सच्चपरामासो, दिट्ठिद्वाना समुस्सया ॥

“सब्बरागविरत्तस्स, तण्हक्खयविमुत्तिनो ।
एसना पटिनिस्सट्ठा, दिट्ठिद्वाना समूहता ।
एसनानं खया भिक्खु, निरासो अकथंकथी”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. पठमआसवसुत्तं

५६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, आसवा । कतमे तयो? कामासवो, भवासवो, अविज्जासवो — इमे खो, भिक्खवे, तयो आसवा”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“समाहितो सम्पजानो, सतो बुद्धस्स सावको ।
आसवे च पजानाति, आसवानञ्च सम्भवं ॥

“यत्थ चेता निरुज्झन्ति, मग्गञ्च खयगामिनं ।
आसवानं खया भिक्खु, निच्छातो परिनिब्बुतो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

८. दुतियआसवसुत्तं

५७. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, आसवा । कतमे तयो? कामासवो, भवासवो, अविज्जासवो — इमे खो, भिक्खवे, तयो आसवा”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यस्स कामासवो खीणो, अविज्जा च विराजिता ।
भवासवो परिक्खीणो, विप्पमुत्तो निरूपधि ।
धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनि”न्ति [सवाहनन्ति (बहूसु)] ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्ठमं ।

९. तण्हासुत्तं

५८. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, तण्हा । कतमा तिस्सो? कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो तण्हा”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“तण्हायोगेन संयुत्ता, रत्तचित्ता भवाभवे ।
ते योगयुत्ता मारस्स, अयोगक्खेमिनो जना ।
सत्ता गच्छन्ति संसारं, जातीमरणगामिनो ॥

“ये च तण्हं पहन्त्वान, वीततण्हा [निक्कण्हा च (सी० क०)] भवाभवे ।
ते वे [ते च (सी० पी० क०)] पारङ्गता [पारगता (क० सी० स्या०)] लोके, ये पत्ता आसवक्खय”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. मारधेय्यसुत्तं

५९. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अतिक्कम्म मारधेय्यं आदिच्चोव विरोचति । कतमेहि तीहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु असेखेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेखेन समाधिक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेखेन पज्जाक्खन्धेन समन्नागतो होति — इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अतिक्कम्म मारधेय्यं आदिच्चोव विरोचती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सीलं समाधि पज्जा च, यस्स एते सुभाविता ।
अतिक्कम्म मारधेय्यं, आदिच्चोव विरोचती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

पठमो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

मूलधातु अथ वेदना दुवे, एसना च दुवे आसवा दुवे ।
तण्हातो च अथ [तण्हातो अथ (स्या०)] मारधेय्यतो, वग्गमाहु पठमन्ति मुत्तमन्ति ॥

२. दुतियवग्गो

१. पुज्जकिरियवत्थुसुत्तं

६०. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीणिमानि, भिक्खवे, पुज्जकिरियवत्थूनि । कतमानि तीणि? दानमयं पुज्जकिरियवत्थु, सीलमयं पुज्जकिरियवत्थु, भावनामयं पुज्जकिरियवत्थु — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पुज्जकिरियवत्थूनी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“पुज्जमेव सो सिक्खेय्य, आयतगं सुखुद्रयं ।
दानञ्च समचरियञ्च, मेत्तचित्तञ्च भावये ॥

“एते धम्मे भावयित्वा, तयो सुखसमुद्दये ।
अब्बापज्झं सुखं लोकं, पण्डितो उपपज्जती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. चक्खुसुत्तं

६१. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीणिमानि, भिक्खवे, चक्खूनि । कतमानि तीणि? मंसचक्खु, दिब्बचक्खु, पज्जाचक्खु — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि चक्खूनी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“मंसचक्खु दिब्बचक्खु, पज्जाचक्खु अनुत्तरं ।
एतानि तीणि चक्खूनि, अक्खासि पुरिसुत्तमो ॥

“मंसचक्खुस्स उप्पादो, मग्गो दिब्बस्स चक्खुनो ।
यतो जाणं उदपादि, पज्जाचक्खु अनुत्तरं ।
यस्स चक्खुस्स पटिलाभा, सब्बदुक्खा पमुच्चती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दुतियं ।

३. इन्द्रियसुत्तं

६२. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीणिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि तीणि? अनज्जातज्जस्सामीतिन्द्रियं, अज्जिन्द्रियं, अज्जाताविन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि इन्द्रियानी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सेखस्स सिक्खमानस्स, उजुमग्गानुसारिनो ।
खयस्मिं पठमं जाणं, ततो अज्जा अनन्तरा ॥

“ततो अज्जा विमुत्तस्स, जाणं वे होति तादिनो ।
अकुप्पा मे विमुत्तीति, भवसंयोजनक्खया ॥

“स वे [सचे (सी० स्या०)] इन्द्रियसम्पन्नो, सन्तो सन्तिपदे रतो ।
धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनि”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. अब्बासुत्तं

६३. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, अब्बा । कतमे तयो? अतीतो अब्बा, अनागतो अब्बा, पच्चुप्पन्नो अब्बा — इमे खो, भिक्खवे, तयो अब्बा”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अक्खेय्यसज्जिनो सत्ता, अक्खेय्यस्मिं पतिट्ठिता ।
अक्खेय्यं अपरिज्जाय, योगमायन्ति मच्चुनो ॥

“अक्खेय्यञ्च परिज्जाय, अक्खातारं न मज्जति ।
फुट्ठो विमोक्खो मनसा, सन्तिपदमनुत्तरं ॥

“स वे [सचे (क०)] अक्खेय्यसम्पन्नो, सन्तो सन्तिपदे रतो ।
सङ्घायसेवी धम्मट्ठो, सङ्ख्यं नोपेति वेदगू”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. दुच्चरितसुत्तं

६४. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीणिमानि, भिक्खवे, दुच्चरितानि । कतमानि तीणि? कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि दुच्चरितानी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कायदुच्चरितं कत्वा, वचीदुच्चरितानि च ।
मनोदुच्चरितं कत्वा, यज्जज्जं दोससंहितं ॥

“अकत्वा कुसलं कम्मं, कत्वानाकुसलं बहुं ।
कायस्स भेदा दुप्पज्जो, निरयं सोपपज्जती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. सुचरितसुत्तं

६५. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीणिमानि, भिक्खवे, सुचरितानि । कतमानि तीणि? कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सुचरितानी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कायदुच्चरितं हित्वा, वचीदुच्चरितानि च ।

मनोदुच्चरितं हित्वा, यञ्चञ्जं दोससंहितं ॥

“अकत्वाकुसलं कम्मं, कत्वान कुसलं बहुं ।

कायस्स भेदा सप्पञ्जो, सगं सो उपपज्जती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. सोचेय्यसुत्तं

६६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीणिमानि, भिक्खवे, सोचेय्यानि । कतमानि तीणि? कायसोचेय्यं, वचीसोचेय्यं, मनोसोचेय्यं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सोचेय्यानी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कायसुचिं वचीसुचिं [वाचासुचिं (क०)], चेतोसुचिमनासवं ।

सुचिं सोचेय्यसम्पन्नं, आहु सव्वप्पहायिन”न्ति [आहु निन्हातपापकन्ति (अ० नि० ३.१२२) युत्तरं] ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

८. मोनेय्यसुत्तं

६७. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीणिमानि, भिक्खवे, मोनेय्यानि । कतमानि तीणि? कायमोनेय्यं, वचीमोनेय्यं, मनोमोनेय्यं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि मोनेय्यानी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कायमुनिं वचीमुनिं, मनोमुनिमनासवं ।

मुनिं मोनेय्यसम्पन्नं, आहु निन्हातपापक”न्ति [आहु सव्वप्पहायिनन्ति (अ० नि० ३.१२३)] ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्ठमं ।

९. पठमरागसुत्तं

६८. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, रागो अप्पहीनो, दोसो अप्पहीनो, मोहो अप्पहीनो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘बद्धो [बन्दो (बहूसु)] मारस्स पटिमुक्कस्स मारपासो यथाकामकरणीयो [यथा कामकरणीयो च (सी० स्या० पी० क०)] पापिमतो’ । यस्स कस्सचि, भिक्खवे, रागो पहीनो, दोसो पहीनो, मोहो पहीनो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘अबद्धो मारस्स ओमुक्कस्स मारपासो न यथा कामकरणीयो [न यथाकामकरणीयो च (स्या०)] पापिमतो’”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यस्स रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता ।
तं भावितत्तज्जतरं, ब्रह्मभूतं तथागतं ।
बुद्धं वेरभयातीतं, आहु सब्बप्पहायिन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. दुतियरागसुत्तं

६९. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा रागो अप्पहीनो, दोसो अप्पहीनो, मोहो अप्पहीनो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न ‘अतरि [अतिण्णो (क० सी० क०)] समुदं सऊमिं सवीचिं सावट्ठं सगहं सरक्खसं’ । यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा रागो पहीनो, दोसो पहीनो, मोहो पहीनो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘अतरि समुदं सऊमिं सवीचिं सावट्ठं सगहं सरक्खसं, तिण्णो पारङ्गतो [पारगतो (सी० अट्ठ० स्या०)] थले तिट्ठति ब्राह्मणो’”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यस्स रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता ।
सोमं समुदं सगहं सरक्खसं, सऊमिभयं दुत्तरं अच्चतारि ॥
“सङ्गातिगो मच्चुजहो निरूपधि, पहासि दुक्खं अपुनब्भवाय ।
अत्थङ्गतो सो न पमाणमेति, अमोहयि मच्चुराजन्ति ब्रूमी”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

दुतियो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

पुज्जं चक्खु अथ इन्द्रियानि [अत्थिन्द्रिया (स्या०)], अद्धा च चरितं दुवे सोचि [सुचि (स्या०)] ।

मुनो [मुने (स्या०)] अथ रागदुवे, पुन वग्गमाहु दुतियमुत्तमन्ति ॥

३. ततियवग्गो

१. मिच्छादिट्ठिकसुत्तं

७०. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना ।

“तं खो पनाहं, भिक्खवे, नाज्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा सुत्वा वदामि । दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना । अपि च, भिक्खवे, यदेव सामं जातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेवाहं वदामि ।

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“मिच्छा मनं पणिधाय, मिच्छा वाचज्ज भासिय [मिचा वाचं अभासिय (सब्बत्थ)] ।

मिच्छा कम्मनि कत्वान, कायेन इध पुग्गलो ॥

“अप्पस्सुतापुज्जकरो [अप्पस्सुतोपुज्जकरो (सी०), अप्पस्सुतो अपुज्जकरो (स्या० पी०)], अप्पस्मिं इध जीविते ।

कायस्स भेदा दुप्पज्जो, निरयं सोपपज्जती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. सम्मादिट्ठिकसुत्तं

७१. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना ।

“तं खो पनाहं, भिक्खवे, नाज्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा सुत्वा वदामि । दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका

सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना । अपि च, भिक्खवे, यदेव सामं जातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेवाहं वदामि ।

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सम्मा मनं पणिधाय, सम्मा वाचञ्च भासिय [सम्मा वाचं अभासिय (सब्बत्थ)] ।
सम्मा कम्मनि कत्वान, कायेन इध पुग्गलो ॥

“बहुस्सुतो पुञ्जकरो, अप्पस्मिं इध जीविते ।
कायस्स भेदा सप्पञ्जो, सगं सो उपपज्जती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दितियं ।

३. निस्सरणियसुत्तं

७२. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, निस्सरणिया [निस्सारणीया (अ० नि० ५.२००)] धातुयो । कतमा तिस्सो? कामानमेतं निस्सरणं यदिदं नेक्खम्मं, रूपानमेतं निस्सरणं यदिदं आरुप्पं, यं खो पन किञ्चि भूतं सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं निरोधो तस्स निस्सरणं — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो निस्सरणिया धातुयो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कामनिस्सरणं जत्वा, रूपानञ्च अतिक्कमं ।
सब्बसङ्खारसमथं, फुसं आतापि सब्बदा ॥

“स वे सम्मदसो भिक्खु, यतो तत्थ विमुच्चति ।
अभिज्जावोसितो सन्तो, स वे योगातिगो मुनी”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. सन्ततरसुत्तं

७३. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“रूपेहि, भिक्खवे, अरूपा [आरुप्पा (सी०)] सन्ततरा, अरूपेहि निरोधो सन्ततरो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“ये च रूपूपगा सत्ता, ये च अरूपट्ठायिनो [आरुप्पट्ठायिनो (सी०)] ।

निरोधं अप्पजानन्ता, आगन्तारो पुनब्भवं ॥

“ये च रूपे परिज्जाय, अरूपेसु असण्ठिता ।
निरोधे ये विमुच्चन्ति, ते जना मच्चुहायिनो ॥

“कायेन अमतं धातुं, फुसयित्वा निरूपधिं ।
उपधिप्पटिनिस्सगं, सच्छिकत्वा अनासवो ।
देसेति सम्मासम्बुद्धो, असोकं विरजं पद”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. पुत्तसुत्तं

७४. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, पुत्ता सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो? अतिजातो, अनुजातो, अवजातोति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुत्तो अतिजातो होति? इध, भिक्खवे, पुत्तस्स मातापितरो होन्ति बुद्धं सरणं गता, न धम्मं सरणं गता, न सङ्घं सरणं गता; पाणातिपाता अप्पटिविरता, अदिन्नादाना अप्पटिविरता, कामेसुमिच्छाचारा अप्पटिविरता, मुसावादा अप्पटिविरता, सुरामेरयमज्जपमादद्धाना अप्पटिविरता, दुस्सीला पापधम्मा । पुत्तो च नेसं होति बुद्धं सरणं गतो, धम्मं सरणं गतो, सङ्घं सरणं गतो; पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो, सीलवा कल्याणधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुत्तो अतिजातो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुत्तो अनुजातो होति? इध, भिक्खवे, पुत्तस्स मातापितरो होन्ति बुद्धं सरणं गता, धम्मं सरणं गता, सङ्घं सरणं गता; पाणातिपाता पटिविरता, अदिन्नादाना पटिविरता, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता, मुसावादा पटिविरता, सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरता, सीलवन्तो कल्याणधम्मा । पुत्तोपि नेसं होति बुद्धं सरणं गतो, धम्मं सरणं गतो, सङ्घं सरणं गतो; पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो, सीलवा कल्याणधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुत्तो अनुजातो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुत्तो अवजातो होति? इध, भिक्खवे, पुत्तस्स मातापितरो होन्ति बुद्धं सरणं गता, धम्मं सरणं गता, सङ्घं सरणं गता; पाणातिपाता पटिविरता, अदिन्नादाना पटिविरता, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता, मुसावादा पटिविरता, सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरता, सीलवन्तो कल्याणधम्मा । पुत्तो च नेसं होति न बुद्धं सरणं गतो, न धम्मं सरणं गतो, न सङ्घं सरणं गतो; पाणातिपाता अप्पटिविरतो, अदिन्नादाना अप्पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा अप्पटिविरतो, मुसावादा अप्पटिविरतो, सुरामेरयमज्जपमादद्धाना अप्पटिविरतो, दुस्सीलो पापधम्मा । एवं खो, भिक्खवे, पुत्तो अवजातो होति । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुत्ता सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अतिजातं अनुजातं, पुत्तमिच्छन्ति पण्डिता ।

अवजातं न इच्छन्ति, यो होति कुलगन्धनो॥

“एते खो पुत्ता लोकस्मिं, ये भवन्ति उपासका ।
सद्धा सीलेन सम्पन्ना, वदञ्जू वीतमच्छरा ।
चन्दो अब्भघना मुत्तो, परिसासु विरोचरे”ति॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. अवुट्टिकसुत्तं

७५. वुत्तञ्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो? अवुट्टिकसमो, पदेसवस्सी, सब्बत्थाभिवस्सी ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो अवुट्टिकसमो होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सब्बेसञ्जेव न दाता होति, समणब्राह्मणकपण्ड्रिकवनिब्बकयाचकानं [... वणिब्बकयाचकानं (सी०)] अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो अवुट्टिकसमो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो पदेसवस्सी होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो एकच्चानं दाता (होति) [( ) नत्थि स्यामपोत्थके], एकच्चानं न दाता होति समणब्राह्मणकपण्ड्रिकवनिब्बकयाचकानं अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो पदेसवस्सी होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुग्गलो सब्बत्थाभिवस्सी होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सब्बेसंव देति, समणब्राह्मणकपण्ड्रिकवनिब्बकयाचकानं अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । एवं खो, भिक्खवे, पुग्गलो सब्बत्थाभिवस्सी होति । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“न समणे न ब्राह्मणे, न कपण्ड्रिकवनिब्बके ।
लद्धान संविभाजेति, अन्नं पानञ्च भोजनं ।
तं वे अवुट्टिकसमोति, आहु नं पुरिसाधमं॥

“एकच्चानं न ददाति, एकच्चानं पवेच्छति ।
तं वे पदेसवस्सीति, आहु मेधाविनो जना॥

“सुभिक्खवाचो पुरिसो, सब्बभूतानुकम्पको ।
आमोदमानो पकिरेति, देथ देथाति भासति॥

“यथापि मेघो थनयित्वा, गज्जयित्वा पवस्सति ।

थलं निन्नञ्च पूरेति, अभिसन्दन्तोव [अभिसन्दन्तोव (?)] वारिना ॥

“एवमेव इधेकच्चो, पुग्गलो होति तादिसो ।
धम्मेन संहरित्वान, उट्ठानाधिगतं धनं ।
तप्पेति अन्नपानेन, सम्मा पत्ते वनिब्बके”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. सुखपत्थनासुत्तं

७६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीणिमानि, भिक्खवे, सुखानि पत्थयमानो सीलं रक्खेय्य पण्डितो । कतमानि तीणि? पसंसा मे आगच्छतूति [आगच्छन्तूति (स्या०)] सीलं रक्खेय्य पण्डितो, भोगा मे उप्पज्जन्तूति सीलं रक्खेय्य पण्डितो, कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिस्सामीति सीलं रक्खेय्य पण्डितो । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सुखानि पत्थयमानो सीलं रक्खेय्य पण्डितो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सीलं रक्खेय्य मेधावी, पत्थयानो तयो सुखे ।
पसंसं वित्तलाभञ्च, पेच्च सग्गे पमोदनं ॥

“अकरोन्तोपि चे पापं, करोन्तमुपसेवति ।
सङ्कियो होति पापस्मिं, अवण्णो चस्स रूहति ॥

“यादिसं कुरुते मित्तं, यादिसं चूपसेवति ।
स वे तादिसको होति, सहवासो हि [सहवासोपि (सी० क०)] तादिसो ॥

“सेवमानो सेवमानं, सम्फुट्ठो सम्फुसं परं ।
सरो दिद्धो कलापंव, अलित्तमुपलिम्पति ।
उपलेपभया [उपलिम्पभया (क०)] धीरो, नेव पापसखा सिया ॥

“पूतिमच्छं कुसग्गेन, यो नरो उपनय्हति ।
कुसापि पूति वायन्ति, एवं बालूपसेवना ॥

“तगरञ्च पलासेन, यो नरो उपनय्हति ।
पत्तापि सुरभि वायन्ति, एवं धीरूपसेवना ॥

“तस्मा पत्तपुटस्सेव [पलासपुटस्सेव (पी० क०)], जत्वा सम्पाकमत्तनो ।
असन्ते नुपसेवेय्य, सन्ते सेवेय्य पण्डितो ।
असन्तो निरयं नेन्ति, सन्तो पापेन्ति सुगति”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

८. भिदुरसुत्तं

७७. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“भिदुरायं [भिन्दन्तायं (स्या० पी० क०)], भिक्खवे, कायो, विज्जाणं विरागधम्मं, सब्बे उपधी अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कायज्च भिदुरं [भिन्दन्तं (स्या० पी० क०)] जत्वा, विज्जाणज्च विरागुनं [विरागिकं (क० सी०), पभङ्गुणं (स्या०)] ।

उपधीसु भयं दिस्वा, जातिमरणमच्चगा ।

सम्पत्वा परमं सन्ति, कालं कङ्घति भावितत्तो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्ठमं ।

९. धातुसोसंसन्दनसुत्तं

७८. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“धातुसो, भिक्खवे, सत्ता सत्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिकेहि सत्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, कल्याणाधिमुत्तिका सत्ता कल्याणाधिमुत्तिकेहि सत्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ।

“अतीतम्पि, भिक्खवे, अद्धानं धातुसोव सत्ता सत्तेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु । हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिकेहि सत्तेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु, कल्याणाधिमुत्तिका सत्ता कल्याणाधिमुत्तिकेहि सत्तेहि सद्धिं संसन्दिंसु समिंसु ।

“अनागतम्पि, भिक्खवे, अद्धानं धातुसोव सत्ता सत्तेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिकेहि सत्तेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति, कल्याणाधिमुत्तिका सत्ता कल्याणाधिमुत्तिकेहि सत्तेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

“एतरहिपि, भिक्खवे, पच्चुप्पनं अद्धानं धातुसोव सत्ता सत्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिकेहि सत्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, कल्याणाधिमुत्तिका सत्ता कल्याणाधिमुत्तिकेहि सत्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“संसग्गा वनथो जातो, असंसग्गेन छिज्जति ।

परित्तं दारुमारुह, यथा सीदे महण्णवे ॥

“एवं कुसीतमागम्म, साधुजीवीपि सीदति ।

तस्मा तं परिवज्जेय्य, कुसीतं हीनवीरियं ॥

“पविवित्तेहि अरियेहि, पहितत्तेहि ज्ञायिभि ।
निच्चं आरद्धवीरियेहि, पण्डितेहि सहावसे”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. परिहानसुत्तं

७९. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय संवत्तन्ति । कतमे तयो? इध, भिक्खवे, सेखो भिक्खु कम्मरामो होति, कम्मरतो, कम्मरामतमनुयुत्तो; भस्सरामो होति, भस्सरतो, भस्सरामतमनुयुत्तो; निद्वारामो होति, निद्वारतो, निद्वारामतमनुयुत्तो । इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय संवत्तन्ति ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ति । कतमे तयो? इध, भिक्खवे, सेखो भिक्खु न कम्मरामो होति, न कम्मरतो, न कम्मरामतमनुयुत्तो; न भस्सरामो होति, न भस्सरतो, न भस्सरामतमनुयुत्तो; न निद्वारामो होति, न निद्वारतो, न निद्वारामतमनुयुत्तो । इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कम्मरामो भस्सरामो [भस्सरतो (सब्बथ)], निद्वारामो च उद्धतो ।
अभब्बो तादिसो भिक्खु, फुट्ठं सम्बोधिमुत्तमं ॥

“तस्मा हि अप्पकिच्चस्स, अप्पमिद्धो अनुद्धतो ।
भब्बो सो तादिसो भिक्खु, फुट्ठं सम्बोधिमुत्तम”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

ततियो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे दिट्ठी निस्सरणं रूपं, पुत्तो अवुट्ठिकेन च ।
सुखा च भिदुरो [भिन्दना (सब्बथ)] धातु, परिहानेन ते दसाति ॥

४. चतुत्थवग्गो

१. वितक्कसुत्तं

८०. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, अकुसलवितक्का । कतमे तयो? अनवज्जत्तिपटिसंयुत्तो वितक्को, लाभसक्कारसिलोकपटिसंयुत्तो वितक्को, परानुदयतापटिसंयुत्तो वितक्को । इमे खो, भिक्खवे, तयो अकुसलवितक्का”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अनवज्जत्तिसंयुत्तो, लाभसक्कारगारवो ।
सहनन्दी अमच्चेहि, आरा संयोजनक्खया ॥

“यो च पुत्तपसुं हित्वा, विवाहे संहरानि [सङ्गहानि (क० सी० स्या० पी०)] च ।
भब्बो सो तादिसो भिक्खु, फुट्ठं सम्बोधिमुत्तम”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. सक्कारसुत्तं

८१. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता सक्कारेन अभिभूता, परियादिन्नचित्ता, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना ।

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता असक्कारेन अभिभूता, परियादिन्नचित्ता, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना ।

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता सक्कारेन च असक्कारेन च तदुभयेन अभिभूता, परियादिन्नचित्ता, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना ।

“तं खो पनाहं, भिक्खवे, नाज्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा सुत्वा वदामि; ( ) [(दिट्ठा मया भिक्खवे सत्ता सक्कारेन अभिभूता । ...पे०... असक्कारेन अभिभूता ...पे०... सक्कारेन च असक्कारेन च तदुभयेन अभिभूता परियादिन्नचित्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना ।) (स्या०) पुरिमवग्गे मिच्छादिट्ठिकसम्मादिट्ठिकसुत्तेहि पन समेति, अन्वयव्यतिरेकवाक्यानं पन अनन्तरितत्ता पासंसतरा ।)] अपि च, भिक्खवे, यदेव मे सामं जातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तमेवाहं वदामि ।

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता सक्कारेन अभिभूता, परियादिन्नचित्ता, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना ।

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता असक्कारेन अभिभूता, परियादिन्नचित्ता, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना ।

“दिट्ठा मया, भिक्खवे, सत्ता सक्कारेन च असक्कारेन च तदुभयेन अभिभूता, परियादिन्नचित्ता, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यस्स सक्करियमानस्स, असक्कारेन चूभयं ।
समाधि न विकम्पति, अप्पमादविहारिनो [अप्पमाणविहारिनो (सी० अट्ट०)] ॥

“तं झायिनं साततिकं, सुखुमं दिट्ठिविपस्सकं ।
उपादानक्खयारामं, आहु सप्पुरिसो इती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दुतियं ।

३. देवसदसुत्तं

८२. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, देवेसु देवसद्वा निच्छरन्ति समया समयं उपादाय । कतमे तयो? यस्मिं, भिक्खवे, समये अरियसावको केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय चेतेति, तस्मिं समये [तस्मिं भिक्खवे समये (पी० क०)] देवेसु देवसद्दो निच्छरति — ‘एसो अरियसावको मारेन सद्धिं सङ्गामाय चेतेती’ति । अयं, भिक्खवे, पठमो देवेसु देवसद्दो निच्छरति समया समयं उपादाय ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, यस्मिं समये अरियसावको सत्तन्नं बोधिपक्खियानं धम्मानं भावनानुयोगमनुयुत्तो विहरति, तस्मिं समये देवेसु देवसद्दो निच्छरति — ‘एसो अरियसावको मारेन सद्धिं सङ्गामेती’ति । अयं, भिक्खवे, दुतियो देवेसु देवसद्दो निच्छरति समया समयं उपादाय ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, यस्मिं समये अरियसावको आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये देवेसु देवसद्दो निच्छरति — ‘एसो अरियसावको विजितसङ्गामो तमेव सङ्गामसीसं अभिविजिय अज्झावसती’ति । अयं, भिक्खवे, ततियो देवेसु देवसद्दो निच्छरति समया समयं उपादाय । इमे खो, भिक्खवे, तयो देवेसु देवसद्वा निच्छरन्ति समया समयं उपादाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“दिस्वा विजितसङ्गामं, सम्मासम्बुद्धसावकं ।
देवतापि नमस्सन्ति, महन्तं वीतसारदं ॥

“नमो ते पुरिसाजज्ज, यो त्वं दुज्जयमज्झभू ।
जेत्वान मच्चुनो सेनं, विमोक्खेन अनावरं ॥

“इति हेतं नमस्सन्ति, देवता पत्तमानसं ।
तज्झि तस्स न पस्सन्ति, येन मच्चुवसं वजे”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. पञ्चपुब्बनिमित्तसुत्तं

८३. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“यदा, भिक्खवे, देवो देवकाया चवनधम्मो होति, पञ्चस्स पुब्बनिमित्तानि पातुभवन्ति — माला मिलायन्ति, वत्थानि किलिस्सन्ति, कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति, काये दुब्बणिणयं ओक्कमति, सके देवो देवासने नाभिरमतीति । तमेनं, भिक्खवे, देवा ‘चवनधम्मो अयं देवपुत्तो’ति इति विदित्वा तीहि वाचाहि अनुमोदेन्ति [अनुमोदन्ति (सी० स्या० पी०)] — ‘इतो, भो, सुगतिं गच्छ, सुगतिं गन्त्वा सुलद्धलाभं लभ, सुलद्धलाभं लभित्वा सुप्पतिट्ठितो भवाही’”ति ।

एवं वुत्ते, अज्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “किन्नु खो, भन्ते, देवानं सुगतिगमनसङ्घातं; किञ्च, भन्ते, देवानं सुलद्धलाभसङ्घातं; किं पन, भन्ते, देवानं सुप्पतिट्ठितसङ्घातं”न्ति?

“मनुस्सत्तं खो, भिक्खु [भिक्खवे (स्या० पी०)], देवानं सुगतिगमनसङ्घातं; यं मनुस्सभूतो समानो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये सद्धं पटिलभति । इदं खो, भिक्खु [भिक्खवे (स्या० पी०)], देवानं सुलद्धलाभसङ्घातं; सा खो पनस्स सद्धा निविट्ठा होति मूलजाता पतिट्ठिता दळ्हा असंहारिया समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मिं । इदं खो, भिक्खु [भिक्खवे (स्या० पी०)], देवानं सुप्पतिट्ठितसङ्घातं”न्ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यदा देवो देवकाया, चवति आयुसङ्ख्या ।
तयो सदा निच्छरन्ति, देवानं अनुमोदतं ॥

“इतो भो सुगतिं गच्छ, मनुस्सानं सहब्यतं ।
मनुस्सभूतो सद्धम्मे, लभ सद्धं अनुत्तरं ॥

“सा ते सद्धा निविट्ठस्स, मूलजाता पतिट्ठिता ।
यावजीवं असंहीरा, सद्धम्मे सुप्पवेदिते ॥

“कायदुच्चरितं हित्वा, वचीदुच्चरितानि च ।
मनोदुच्चरितं हित्वा, यज्जज्जं दोससज्जितं ॥

“कायेन कुसलं कत्वा, वाचाय कुसलं बहुं ।
मनसा कुसलं कत्वा, अप्पमाणं निरूपधिं ॥

“ततो ओपधिकं पुज्जं, कत्वा दानेन तं बहुं ।
अज्जेपि मच्चे सद्धम्मे, ब्रह्मचरिये निवेसय’ [निवेसये (सी० स्या०)] ॥

“इमाय अनुकम्पाय, देवा देवं यदा विदू ।
चवन्तं अनुमोदेन्ति, एहि देव पुनप्पुन’न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. बहुजनहितसुत्तं

८४. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुत्तं —

“तयोमे पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । कतमे तयो? इध, भिक्खवे, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । अयं, भिक्खवे, पठमो पुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तस्सेव सत्थु [सत्थुनो (स्या०)] सावको अरहं होति खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । अयं, भिक्खवे, दुतियो पुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तस्सेव सत्थु सावको सेखो होति पाटिपदो बहुस्सुतो सीलवतूपपन्नो । सोपि [सो (?)] धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । अयं, भिक्खवे, ततियो पुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं”न्ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सत्था हि लोके पठमो महेसि, तस्सन्वयो सावको भावितत्तो ।
अथापरो पाटिपदोपि सेखो, बहुस्सुतो सीलवतूपपन्नो ॥

“एते तयो देवमनुस्ससेट्ठा, पभङ्करा धम्ममुदीरयन्ता ।
अपापुरन्ति [अपापुरेन्ति (क०)] अमतस्स द्वारं, योगा पमोचेन्ति [यागा पमुच्चन्ति (सी०), योगा मोचन्ति (स्या०)] हुज्जनं ते ॥

“ये सत्थवाहेन अनुत्तरेन, सुदेसितं मग्गमनुक्कमन्ति [मग्गमनुग्गमन्ति (सी० क०)] ।
इधेव दुक्खस्स करोन्ति अन्तं, ये अप्पमत्ता सुगतस्स सासने”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. असुभानुपस्सीसुत्तं

८५. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुत्तं —

“असुभानुपस्सी, भिक्खवे, कायस्मिं विहरथ; आनापानस्सति च वो अज्झत्तं परिमुखं सूपड्डिता होतु; सब्बसङ्खारेसु

अनिच्चानुपस्सिनो विहरथ । असुभानुपस्सीनं, भिक्खवे, कायस्मिं विहरतं यो सुभाय धातुया रागानुसयो सो पहीयति [पहिय्यति (क०)] । आनापानस्सतिया अज्झत्तं परिमुखं सूपट्ठितिताय ये बाहिरा वितक्कासया विघातपक्खिका, ते न होन्ति । सब्बसङ्खारेसु अनिच्चानुपस्सीनं विहरतं या अविज्जा सा पहीयति, या विज्जा सा उप्पज्जती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“असुभानुपस्सी कायस्मिं, आनापाने पटिस्सतो ।

सब्बसङ्खारसमथं, पस्सं आतापि सब्बदा ॥

“स वे सम्मद्वसो भिक्खु, यतो तत्थ विमुच्चति ।

अभिज्जावोसितो सन्तो, स वे योगातिगो मुनी”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. धम्मानुधम्मपटिपन्नसुत्तं

८६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“धम्मानुधम्मपटिपन्नस्स भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति वेय्याकरणाय — धम्मानुधम्मपटिपन्नोयन्ति भासमानो धम्मज्जेव भासति नो अधम्मं, वितक्कयमानो वा धम्मवितक्कज्जेव वितक्केति नो अधम्मवितक्कं, तदुभयं वा पन अभिनिवेज्जेत्वा उपेक्खको विहरति सतो सम्पजानो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“धम्मरामो धम्मरतो, धम्मं अनुविचिन्तयं ।

धम्मं अनुस्सरं भिक्खु, सद्धम्मा न परिहायति ॥

“चरं वा यदि वा तिष्ठं, निसिन्नो उद वा सयं ।

अज्झत्तं समयं चित्तं, सन्तिमेवाधिगच्छती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

८. अन्धकरणसुत्तं

८७. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, अकुसलवितक्का अन्धकरणा अचक्खुकरणा अज्जाणकरणा पज्जानिरोधिका विघातपक्खिका अनिब्बानसंवत्तनिका । कतमे तयो? कामवितक्को, भिक्खवे, अन्धकरणो अचक्खुकरणो अज्जाणकरणो पज्जानिरोधिको विघातपक्खिको अनिब्बानसंवत्तनिको । ब्यापादवितक्को, भिक्खवे, अन्धकरणो अचक्खुकरणो अज्जाणकरणो पज्जानिरोधिको विघातपक्खिको अनिब्बानसंवत्तनिको । विहिंसावितक्को, भिक्खवे, अन्धकरणो अचक्खुकरणो अज्जाणकरणो पज्जानिरोधिको विघातपक्खिको अनिब्बानसंवत्तनिको । इमे खो, भिक्खवे, तयो अकुसलवितक्का अन्धकरणा अचक्खुकरणा अज्जाणकरणा पज्जानिरोधिका विघातपक्खिका अनिब्बानसंवत्तनिका ।

“तयोमे, भिक्खवे, कुसलवितक्का अनन्धकरणा चक्खुकरणा जाणकरणा पज्जावुद्धिका अविघातपक्खिका निब्बानसंवत्तनिका । कतमे तयो? नेक्खम्मवितक्को, भिक्खवे, अनन्धकरणो चक्खुकरणो जाणकरणो पज्जावुद्धिको अविघातपक्खिको निब्बानसंवत्तनिको । अब्यापादवितक्को, भिक्खवे, अनन्धकरणो चक्खुकरणो जाणकरणो पज्जावुद्धिको अविघातपक्खिको निब्बानसंवत्तनिको । अविहिंसावितक्को, भिक्खवे, अनन्धकरणो चक्खुकरणो जाणकरणो पज्जावुद्धिको अविघातपक्खिको निब्बानसंवत्तनिको । इमे खो, भिक्खवे, तयो कुसलवितक्का अनन्धकरणा चक्खुकरणा जाणकरणा पज्जावुद्धिका अविघातपक्खिका निब्बानसंवत्तनिका”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“तयो वितक्के कुसले वितक्कये, तयो पन अकुसले निराकरे ।
स वे वितक्कानि विचारितानि, समेति वुट्ठीव रजं समूहतं ।
स वे वितक्कूपसमेन चेतसा, इधेव सो सन्तिपदं समज्झगा”ति ॥

अयमि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्ठमं ।

९. अन्तरामलसुत्तं

८८. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, अन्तरामला अन्तराअमित्ता अन्तरासपत्ता अन्तरावधका अन्तरापच्चत्थिका । कतमे तयो? लोभो, भिक्खवे, अन्तरामलो अन्तराअमित्तो अन्तरासपत्तो अन्तरावधको अन्तरापच्चत्थिको । दोसो, भिक्खवे, अन्तरामलो अन्तराअमित्तो अन्तरासपत्तो अन्तरावधको अन्तरापच्चत्थिको । मोहो, भिक्खवे, अन्तरामलो अन्तराअमित्तो अन्तरासपत्तो अन्तरावधको अन्तरापच्चत्थिको । इमे खो, भिक्खवे, तयो अन्तरामला अन्तराअमित्ता अन्तरासपत्ता अन्तरावधका अन्तरापच्चत्थिका”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अनत्थजननो लोभो, लोभो चित्तप्पकोपनो ।
भयमन्तरतो जातं, तं जनो नावबुज्झति ॥

“लुब्धो अत्थं न जानाति, लुब्धो धम्मं न पस्सति ।
अन्धतमं [अन्धं तमं (सी०)] तदा होति, यं लोभो सहते नरं ॥

“यो च लोभं पहन्त्वान, लोभनेय्ये न लुब्धति ।
लोभो पहीयते तम्हा, उदबिन्दूव पोक्खरा ॥

“अनत्थजननो दोसो, दोसो चित्तप्पकोपनो ।
भयमन्तरतो जातं, तं जनो नावबुज्झति ॥

“दुट्ठो अत्थं न जानाति, दुट्ठो धम्मं न पस्सति ।
अन्धतमं तदा होति, यं दोसो सहते नरं ॥

“यो च दोसं पहन्त्वान, दोसनेय्ये न दुस्सति ।
दोसो पहीयते तम्हा, तालपक्कं व बन्धना ॥

“अनत्थजननो मोहो, मोहो चित्तप्पकोपनो ।
भयमन्तरतो जातं, तं जनो नावबुज्झति ॥

“मूळ्हो अत्थं न जानाति, मूळ्हो धम्मं न पस्सति ।
अन्धतमं तदा होति, यं मोहो सहते नरं ॥

“यो च मोहं पहन्त्वान, मोहनेय्ये न मुहति ।
मोहं विहन्ति सो सब्बं, आदिच्चोवुदयं तम”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. देवदत्तसुतं

८९. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तीहि, भिक्खवे, असद्धम्ममेहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो ।
कतमेहि तीहि? पापिच्छताय, भिक्खवे, अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो ।
पापमित्तताय, भिक्खवे, अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो । सति खो पन
उत्तरिकरणीये [उत्तरिं करणीये (स्या०)] ओरमत्तकेन विसेसाधिगमेन [विसेसाधिगमेन च (स्या० पी०)] अन्तरा वोसानं
आपादि । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि असद्धम्ममेहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो
अतेकिच्छो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“मा जातु कोचि लोकस्मिं, पापिच्छो उदपज्जथ ।
तदमिनापि जानाथ, पापिच्छानं यथा गति ॥

“पण्डितोति समज्जातो, भावितत्तोति सम्मतो ।
जलं व यससा अट्ठा, देवदत्तोति विस्सुतो [मे सुतं (पाळियं)] ॥

“सो पमाणमनुचिण्णो [पमादमनुचिण्णो (क० सी० स्या० पी०), समानमनुचिण्णो (अट्ठ०)], आसज्ज नं
तथागतं ।
अवीचिनिरयं पत्तो, चतुद्वारं भयानकं ॥

“अदुट्ठस्स हि यो दुब्भे, पापकम्मं अकुब्बतो ।
तमेव पापं फुसति [फुस्सेति (स्या०)], दुट्ठचित्तं अनादरं ॥

“समुदं विसकुम्भेन, यो मज्जेय्य पदूसितुं ।

न सो तेन पदूसेय्य, भेस्मा हि उदधि महा ॥

“एवमेव [एवमेतं (स्या०)] तथागतं, यो वादेन विहिंसति ।
सम्मगतं [सम्मगतं (सी० क०)] सन्तचित्तं, वादो तस्मि न रूहति ॥

“तादिसं मित्तं कुब्बेथ, तज्ज सेवेय्य पण्डितो ।
यस्स मग्गानुगो भिक्खु, खयं दुक्खस्स पापुणे”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

चतुत्थो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

वितक्कासक्कारसद्द, चवनलोके असुभं ।
धम्मअन्धकारमलं, देवदत्तेन ते दसाति ॥

५. पञ्चमवग्गो

१. अग्गप्पसादसुत्तं

१०. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, अग्गप्पसादा । कतमे तयो? यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा [बहुपदा (क०)] वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सज्जिनो वा असज्जिनो वा नेवसज्जिनासज्जिनो वा, तथागतो तेसं अग्गमक्खायति अरहं सम्मासम्बुद्धो । ये, भिक्खवे, बुद्धे पसन्ना, अग्गे ते पसन्ना । अग्गे खो पन पसन्नानं अग्गो विपाको होति ।

“यावता, भिक्खवे, धम्मा सङ्गता वा असङ्गता वा, विरागो तेसं अग्गमक्खायति, यदिदं मदिनिम्मदनो पिपासविनयो आलयसमुग्धातो वट्टपच्छेदो तण्हक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं । ये, भिक्खवे, विरागो धम्मे पसन्ना, अग्गे ते पसन्ना । अग्गे खो पन पसन्नानं अग्गो विपाको होति ।

“यावता, भिक्खवे, सङ्घा वा गणा वा, तथागतसावकसङ्घो तेसं अग्गमक्खायति, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । ये, भिक्खवे, सङ्घे पसन्ना, अग्गे ते पसन्ना । अग्गे खो पन पसन्नानं अग्गो विपाको होति । इमे खो, भिक्खवे, तयो अग्गप्पसादा”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अग्गतो वे पसन्नानं, अग्गं धम्मं विजानतं ।
अग्गे बुद्धे पसन्नानं, दक्खिण्ये अनुत्तरे ॥

“अगो धम्मो पसन्नानं, विरागूपसमे सुखे ।
अगो सङ्गे पसन्नानं, पुञ्जक्खेत्ते अनुत्तरे ॥

“अग्गस्मिं दानं ददत्तं, अग्गं पुञ्जं पवड्ढति ।
अग्गं आयु च वण्णो च, यसो कित्ति सुखं बलं ॥

“अग्गस्स दाता मेधावी, अग्गधम्मसमाहितो ।
देवभूतो मनुस्सो वा, अग्गप्पत्तो पमोदती’ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. जीविकसुत्तं

११. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“अन्तमिदं, भिक्खवे, जीविकानं यदिदं पिण्डोल्यं । अभिसापोयं [अभिसापायं (सी०), अभिलापायं (स्या० पी०), अभिसपायं (क०)], भिक्खवे, लोकस्मिं — ‘पिण्डोलो विचरसि पत्तपाणी’ति । तच्च खो एतं, भिक्खवे, कुलपुत्ता उपेन्ति अत्थवसिका, अत्थवसं पटिच्च; नेव राजाभिनीता, न चोराभिनीता, न इण्डा, न भयट्टा, न आजीविकापकता । अपि च खो ‘ओतिण्णम्हा जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि दुक्खोतिण्णा दुक्खपरेता, अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथा’ति । एवं पब्बजितो चायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो सो च होति अभिज्झालु कामेसु तिब्बसारागो, ब्यापन्नचित्तो पदुट्ठमनसङ्कप्पो, मुट्ठस्सति असम्पजानो असमाहितो विब्भन्तचित्तो पाकतिन्द्रियो । सेय्यथापि, भिक्खवे, छावालातं उभतोपदितं मज्झे गूथगतं नेव गामे कट्ठत्थं फरति न अरज्जे: तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि गिहिभोगा परिहीनो सामज्जत्थञ्च न परिपूरेती’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“गिहिभोगा परिहीनो, सामज्जत्थञ्च दुब्भगो ।
परिधंसमानो पकिरेति, छावालातं नस्सति ॥

“कासावकण्ठा बहवो, पापधम्मा असज्जता ।
पापा पापेहि कम्मेहि, निरयं ते उपपज्जरे ॥

“सेय्यो अयोगुळो भुत्तो, तत्तो अगिसिखूपमो ।
यज्जे भुज्जेय्य दुस्सीलो, रट्ठपिण्डमसज्जतो’ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दुतियं ।

३. सङ्घाटिकण्णसुत्तं

१२. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“सङ्घाटिकण्णे चेपि, भिक्खवे, भिक्खु गहेत्वा पिड्डितो पिड्डितो अनुबन्धो अस्स पादे पादं निक्खिपन्तो, सो च होति अभिज्झालु कामेसु तिब्बसारागो ब्यापन्नचित्तो पदुड्डमनसङ्कप्पो मुड्डस्सति असम्पजानो असमाहितो विब्भन्तचित्तो पाकतिन्द्रियो; अथ खो सो आरकाव मय्हं, अहञ्च तस्स । तं किस्स हेतु? धम्मज्झि सो, भिक्खवे, भिक्खु न पस्सति । धम्मं अपस्सन्तो न मं पस्सति [मं न पस्सति (स्या०)] ।

“योजनसते चेपि सो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य । सो च होति अनभिज्झालु कामेसु न तिब्बसारागो अब्यापन्नचित्तो अपदुड्डमनसङ्कप्पो उपड्डितस्सति सम्पजानो समाहितो एकगगचित्तो संवृतिन्द्रियो; अथ खो सो सन्तिकेव मय्हं, अहञ्च तस्स । तं किस्स हेतु? धम्मं हि सो, भिक्खवे, भिक्खु पस्सति; धम्मं पस्सन्तो मं पस्सती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अनुबन्धोपि चे अस्स, महिच्छो च विघातवा ।
एजानुगो अनेजस्स, निब्बुतस्स अनिब्बुतो ।
गिद्धो सो वीतगेधस्स, पस्स यावञ्च आरका ॥

“यो च धम्ममभिज्जाय, धम्ममज्जाय पण्डितो ।
रहदोव निवाते च, अनेजो वूपसम्मति ॥

“अनेजो सो अनेजस्स, निब्बुतस्स च निब्बुतो ।
अगिद्धो वीतगेधस्स, पस्स यावञ्च सन्तिके”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. अगिसुत्तं

९३. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तयोमे, भिक्खवे, अग्गी । कतमे तयो? रागग्गि, दोसग्गि, मोहग्गि — इमे खो, भिक्खवे, तयो अग्गी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“रागग्गि दहति मच्चे, रत्ते कामेसु मुच्छिते ।
दोसग्गि पन ब्यापन्ने, नरे पाणातिपातिनो ॥

“मोहग्गि पन सम्मूळहे, अरियधम्मे अकोविदे ।
एते अग्गी अजानन्ता, सक्कायाभिरता पजा ॥

“ते वड्डयन्ति निरयं, तिरच्छानञ्च योनियो ।
असुरं पेत्तिविसयं, अमुत्ता मारबन्धना ॥

“ये च रत्तिन्दिवा युत्ता, सम्मासम्बुद्धसासने ।

ते निब्बापेन्ति रागग्निं, निच्चं असुभसज्जिनो ॥

“दोसग्निं पन मेत्ताय, निब्बापेन्ति नरुत्तमा ।
मोहग्निं पन पज्जाय, यायं निब्बेधगामिनी ॥

“ते निब्बापेत्वा निपका, रत्तिन्दिवमतन्दिता ।
असेसं परिनिब्बन्ति, असेसं दुक्खमच्चगुं ॥

“अरियदसा वेदगुनो, सम्मदज्जाय पण्डिता ।
जातिक्खयमभिज्जाय, नागच्छन्ति पुनब्भव’न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. उपपरिक्खसुत्तं

९४. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तथा तथा, भिक्खवे, भिक्खु उपपरिक्खेय्य यथा यथास्स [यथा यथा (बहूसु)] उपपरिक्खतो बहिद्वा चस्स विज्जाणं
अविक्खित्तं अविस्सटं अज्झत्तं असण्ठितं अनुपादाय न परितस्सेय्य । बहिद्वा, भिक्खवे, विज्जाणे अविक्खित्ते अविस्सटे
सति अज्झत्तं असण्ठिते अनुपादाय अपरितस्सतो आर्यातिं जातिजरामरणदुक्खसमुदयसम्भवो न होती’ति । एतमत्थं भगवा
अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सत्तसङ्गप्पहीनस्स, नेत्तिच्छिन्नस्स भिक्खुनो ।
विक्खीणो जातिसंसारो, नत्थि तस्स पुनब्भवो’ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पञ्चमं ।

६. कामूपपत्तिसुत्तं

९५. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, कामूपपत्तियो [कामुप्पत्तियो (सी०)] । कतमा तिस्सो? पच्चुपट्टितकामा, निम्मानरतिनो,
परनिम्मितवसवत्तिनो — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो कामूपपत्तियो’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“पच्चुपट्टितकामा च, ये देवा वसवत्तिनो ।
निम्मानरतिनो देवा, ये चज्जे कामभोगिनो ।
इत्थभावज्जथाभावं, संसारं नातिवत्तरे ॥

“एतमादीनवं जत्वा, कामभोगेसु पण्डितो ।

सब्बे परिच्चजे कामे, ये दिब्बा ये च मानुसा ॥

“पियरूपसातगधितं, छेत्वा सोतं दुरच्चयं ।
असेसं परिनिब्बन्ति, असेसं दुक्खमच्चगुं ॥

“अरियद्वसा वेदगुनो, सम्मदज्जाय पण्डिता ।
जातिक्खयमभिज्जाय, नागच्छन्ति पुनब्भव”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. कामयोगसुत्तं

१६. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“कामयोगयुत्तो, भिक्खवे, भवयोगयुत्तो आगामी होति आगन्ता [आगन्त्वा (स्या० क०)] इत्थत्तं । कामयोगविसंयुत्तो, भिक्खवे, भवयोगयुत्तो अनागामी होति अनागन्ता इत्थत्तं । कामयोगविसंयुत्तो, भिक्खवे, भवयोगविसंयुत्तो अरहा होति, खीणासवो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कामयोगेन संयुत्ता, भवयोगेन चूभयं ।
सत्ता गच्छन्ति संसारं, जातिमरणगामिनो ॥

“ये च कामे पहन्त्वान, अप्पत्ता आसवक्खयं ।
भवयोगेन संयुत्ता, अनागामीति वुच्चरे ॥

“ये च खो छिन्नसंसया, खीणमानपुनब्भवा ।
ते वे पारङ्गता लोके, ये पत्ता आसवक्खय”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

कल्याणसीलसुत्तं

१७. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“कल्याणसीलो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणधम्मो कल्याणपज्जो इमस्मिं धम्मविनये ‘केवली वुसितवा उत्तमपुरिसो’ति वुच्चति —

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणसीलो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुत्तो विहरति, आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणसीलो होति । इति कल्याणसीलो ।

“कल्याणधम्मो च कथं होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सत्तन्नं बोधिपक्खियानं धम्मानं भावनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणधम्मो होति । इति कल्याणसीलो, कल्याणधम्मो ।

“कल्याणपज्जो च कथं होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणपज्जो होति ।

“इति कल्याणसीलो कल्याणधम्मो कल्याणपज्जो इमस्मिं धम्मविनये ‘केवली वुसितवा उत्तमपुरिसो’ति वुच्चती’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यस्स कायेन वाचाय, मनसा नत्थि दुक्कटं ।
तं वे कल्याणसीलोति, आहु भिक्खुं हिरीमनं [हिरीमतं (स्या० क०)] ॥

“यस्स धम्मा सुभाविता, सत्त [पत्त (सब्बत्थ)] सम्बोधिगामिनो ।
तं वे कल्याणधम्मोति, आहु भिक्खुं अनुस्सदं ॥

“यो दुक्खस्स पजानाति, इधेव खयमत्तनो ।
तं वे कल्याणपज्जोति, आहु भिक्खुं अनासवं ॥

“तेहि धम्मेहि सम्पन्नं, अनीघं छिन्नसंसयं ।
असितं सब्बलोकस्स, आहु सब्बपहायिन’न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्ठमं ।

९. दानसुत्तं

९८. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“द्वेमानि, भिक्खवे, दानानि — आमिसदानञ्च धम्मदानञ्च । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं दानानं यदिदं — धम्मदानं ।

“द्वेमे, भिक्खवे, संविभागा — आमिससंविभागो च धम्मसंविभागो च । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं संविभागानं यदिदं — धम्मसंविभागो ।

“द्वेमे, भिक्खवे, अनुग्गहा — आमिसानुग्गहो च धम्मानुग्गहो च । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं अनुग्गहानं यदिदं — धम्मानुग्गहो’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यमाहु दानं परमं अनुत्तरं, यं संविभागं भगवा अवण्णयि [अवण्णयी (सी०)] ।
अग्गम्हि खेत्तम्हि पसन्नचित्तो, विज्जू पजानं को न यजेथ काले ॥

“ये चेव भासन्ति सुणन्ति चूभयं, पसन्नचित्ता सुगतस्स सासने ।
तेसं सो अत्थो परमो विसुज्झति, ये अप्पमत्ता सुगतस्स सासने”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. तेविज्जसुत्तं

११. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“धम्मेनाहं, भिक्खवे, तेविज्जं ब्राह्मणं पज्जापेमि, नाज्जं लपितलापनमत्तेन ।

“कथञ्चाहं, भिक्खवे, धम्मेन तेविज्जं ब्राह्मणं पज्जापेमि, नाज्जं लपितलापनमत्तेन? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्चासम्पि जातियो जातिसत्तम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसत्तसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो । सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं । तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो । सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । अयमस्स पठमा विज्जा अधिगता होति, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो, यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । अयमस्स दुतिया विज्जा अधिगता होति, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो, यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयमस्स ततिया विज्जा अधिगता होति, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो, यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो । एवं खो अहं, भिक्खवे, धम्मेन तेविज्जं ब्राह्मणं पज्जापेमि, नाज्जं लपितलापनमत्तेना”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“पुब्बेनिवासं योवेदि [योवेदि (सब्बत्थ)], सग्गापायज्च पस्सति ।
अथो [अथ (स्या० क०)] जातिक्खयं पत्तो, अभिज्जावोसितो मुनि ॥

“एताहि तीहि विज्जाहि, तेविज्जो होति ब्राह्मणो ।
तमहं वदामि तेविज्जं, नाज्जं लपितलापनं”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

पञ्चमो वग्गो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

पसाद जीवित सङ्घाटि, अग्गि उपपरिक्खया ।
उपपत्तिं [उप्पत्ति (सी०)] काम कल्याणं, दानं धम्मेन ते दसाति ॥

तिकनिपातो निट्ठितो ।

४. चतुक्कनिपातो

१. ब्राह्मणधम्मयागसुत्तं

१००. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“अहमस्मि, भिक्खवे, ब्राह्मणो याचयोगो सदा पयतपाणि [पयतपाणी (सी० स्या०)] अन्तिमदेहधरो अनुत्तरो
भिसक्को सल्लकत्तो । तस्स मे तुम्हे पुत्ता ओरसा मुखतो जाता धम्मजा धम्मनिम्मिता धम्मदायादा, नो आमिसदायादा ।

“द्वेमानि, भिक्खवे, दानानि — आमिसदानञ्च धम्मदानञ्च । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं दानानं यदिदं —
धम्मदानं ।

“द्वेमे, भिक्खवे, संविभागा — आमिससंविभागो च धम्मसंविभागो च । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं संविभागानं
यदिदं — धम्मसंविभागो ।

“द्वेमे, भिक्खवे, अनुग्गहा — आमिसानुग्गहो च धम्मानुग्गहो च । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं अनुग्गहानं यदिदं —
धम्मानुग्गहो ।

“द्वेमे, भिक्खवे, यागा — आमिसयागो च धम्मयागो च । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं यागानं यदिदं —
धम्मयागो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यो धम्मयागं अयजी अमच्छरी, तथागतो सब्बभूतानुकम्पी [सब्बसत्तानुकम्पी (स्या०) अट्ठकथायम्पि] ।
तं तादिसं देवमनुस्ससेट्ठं, सत्ता नमस्सन्ति भवस्स पारगु”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पठमं ।

२. सुलभसुत्तं

१०१. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“चत्तारिमानि, भिक्खवे, अप्पानि चेव सुलभानि च, तानि च अनवज्जानि । कतमानि चत्तारि? पंसुकूलं, भिक्खवे, चीवरानं अप्पज्च सुलभज्च, तज्च अनवज्जं । पिण्डियालोपो, भिक्खवे, भोजनानं अप्पज्च सुलभज्च, तज्च अनवज्जं । रुक्खमूलं, भिक्खवे, सेनासनानं अप्पज्च सुलभज्च, तज्च अनवज्जं । पूतिमुत्तं, भिक्खवे, भेसज्जानं अप्पज्च सुलभज्च तज्च अनवज्जं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अप्पानि चेव सुलभानि च, तानि च अनवज्जानि । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पेन च तुट्ठो होति सुलभेन च (अनवज्जेन च) [(...) नत्थि सी० पी० क० पोत्थकेसु च अङ्गुत्तरे च], इमस्साहं अज्जतरं सामज्जङ्गन्ति वदामी”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“अनवज्जेन तुट्ठस्स, अप्पेन सुलभेन च ।
न सेनासनमारब्भ, चीवरं पानभोजनं ।
विधातो होति चित्तस्स, दिसा नप्पटिहज्जति ॥

“ये चस्स [येपस्स (स्या०)] धम्मा अक्खाता, सामज्जस्सानुलोमिका ।
अधिग्गहिता तुट्ठस्स, अप्पमत्तस्स भिक्खुनो”ति [सिक्खतोति (सी० क०)] ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दूतियं ।

३. आसवक्खयसुत्तं

१०२. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“जानतोहं, भिक्खवे, पस्सतो आसवानं खयं वदामि, नो अजानतो नो अपस्सतो । किज्च, भिक्खवे, जानतो, किं पस्सतो आसवानं खयो होति? इदं दुक्खन्ति, भिक्खवे, जानतो पस्सतो आसवानं खयो होति । अयं दुक्खसमुदयोति, भिक्खवे, जानतो पस्सतो आसवानं खयो होति । अयं दुक्खनिरोधोति, भिक्खवे, जानतो पस्सतो आसवानं खयो होति । अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदाति, भिक्खवे, जानतो पस्सतो आसवानं खयो होति । एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो आसवानं खयो होती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सेखस्स सिक्खमानस्स, उज्जुमगगानुसारिनो ।
खयस्मिं पठमं जाणं, ततो अज्जा अनन्तरा ॥

“ततो अज्जा विमुत्तस्स, विमुत्तिजाणमुत्तमं ।
उप्पज्जति खये जाणं, खीणा संयोजना इति ॥

“न त्वेविदं कुसीतेन, बालेनमविजानता ।
निब्बानं अधिगन्तब्बं, सब्बगन्थप्पमोचन”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । ततियं ।

४. समणब्राह्मणसुत्तं

१०३. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं नप्पजानन्ति; ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति; ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति; ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति — न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानन्ति; ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानन्ति; ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानन्ति; ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानन्ति — ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थञ्च ब्रह्मञ्जत्थञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“ये दुक्खं नप्पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भवं ।
यत्थ च सब्बसो दुक्खं, असेसं उपरुज्झति ।
तञ्च मगं न जानन्ति, दुक्खूपसमगामिनं ॥

“चेतोविमुत्तिहीना ते, अथो पज्जाविमुत्तिया ।
अभब्बा ते अन्तकिरियाय, ते वे जातिजरूपगा ॥

“ये च दुक्खं पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भवं ।
यत्थ च सब्बसो दुक्खं, असेसं उपरुज्झति ।
तञ्च मगं पजानन्ति, दुक्खूपसमगामिनं ॥

“चेतोविमुत्तिसम्पन्ना, अथो पज्जाविमुत्तिया ।
भब्बा ते अन्तकिरियाय, न ते जातिजरूपगा”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । चतुत्थं ।

५. सीलसम्पन्नसुत्तं

१०४. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“ये ते, भिक्खवे, भिक्खू सीलसम्पन्ना समाधिसम्पन्ना पज्जासम्पन्ना विमुत्तिसम्पन्ना विमुत्तिजाणदस्सनसम्पन्ना ओवादका विज्जापका सन्दस्सका समादपका समुत्तेजका सम्पहंसका अलंसमक्खातारो सद्धम्मस्स दस्सनम्पहं, भिक्खवे,

तेसं भिक्खून् बहूपकारं वदामि; सवनम्पहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहूपकारं वदामि; उपसङ्कमनम्पहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहूपकारं वदामि; पयिरुपासनम्पहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहूपकारं वदामि; अनुस्सरणम्पहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहूपकारं वदामि; अनुपब्बज्जम्पहं [अनुस्सतिम्पहं (स्या०)], भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहूपकारं वदामि । तं किस्स हेतु? तथारूपे, भिक्खवे, भिक्खू सेवतो भजतो पयिरुपासतो अपरिपूरोपि सीलक्खन्धो भावनापारिपूरिं गच्छति, अपरिपूरोपि समाधिक्खन्धो भावनापारिपूरिं गच्छति, अपरिपूरोपि पञ्चाक्खन्धो भावनापारिपूरिं गच्छति, अपरिपूरोपि विमुत्तिक्खन्धो भावनापारिपूरिं गच्छति, अपरिपूरोपि विमुत्तिजाणदस्सनक्खन्धो भावनापारिपूरिं गच्छति । एवरूपा च ते, भिक्खवे, भिक्खू सत्थारोतिपि वुच्चन्ति, सत्थवाहातिपि वुच्चन्ति, रणज्जहातिपि वुच्चन्ति, तमोनुदातिपि वुच्चन्ति, आलोककरातिपि वुच्चन्ति, ओभासकरातिपि वुच्चन्ति, पज्जोतकरातिपि वुच्चन्ति, उक्काधारातिपि वुच्चन्ति, पभङ्गरातिपि वुच्चन्ति, अरियातिपि वुच्चन्ति, चक्खुमन्तोतिपि वुच्चन्ती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति

“पामोज्जकरणं ठानं [... करणठानं (सी० स्या०)], एतं होति विजानतं ।
यदिदं भावितत्तानं, अरियानं धम्मजीविनं ॥

“ते जोतयन्ति सद्धम्मं, भासयन्ति पभङ्गरा ।
आलोककरणा धीरा, चक्खुमन्तो रणज्जहा ॥

“येसं वे सासनं सुत्वा, सम्मदज्जाय पण्डिता ।
जातिक्खयमभिज्जाय, नागच्छन्ति पुनब्भव”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । पज्चमं ।

६. तण्हुप्पादसुत्तं

१०५. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“चत्तारोमे, भिक्खवे, तण्हुप्पादा, यत्थ भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । कतमे चत्तारो? चीवरहेतु वा, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति; पिण्डपातहेतु वा, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति; सेनासनहेतु वा, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति; इतिभवाभवहेतु वा, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो तण्हुप्पादा यत्थ भिक्खुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“तण्हादुतियो पुरिसो, दीघमद्धान संसरं ।
इत्थभावज्जथाभावं, संसारं नातिवत्तति ॥

“एतमादीनवं जत्वा, तण्हं दुक्खस्स सम्भवं ।
वीततण्हो अनादानो, सतो भिक्खु परिब्बजे”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । छट्ठं ।

७. सब्रह्मकसुत्तं

१०६. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“सब्रह्मकानि, भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति । सपुब्बदेवतानि, भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति । सपुब्बाचरियकानि, भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति । साहुनेय्यकानि, भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति ।

“‘ब्रह्मा’ति, भिक्खवे, मातापितून् एतं अधिवचनं । ‘पुब्बदेवता’ति, भिक्खवे, मातापितून् एतं अधिवचनं । ‘पुब्बाचरिया’ति, भिक्खवे, मातापितून् एतं अधिवचनं । ‘आहुनेय्या’ति, भिक्खवे, मातापितून् एतं अधिवचनं । तं किस्स हेतु? बहुकारा, भिक्खवे, मातापितरो पुत्तानं आपादका पोसका इमस्स लोकस्स दस्सेतारो”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“ब्रह्माति मातापितरो, पुब्बाचरियाति वुच्चरे ।
आहुनेय्या च पुत्तानं, पजाय अनुकम्पका ॥

“तस्मा हि ने नमस्सेय्य, सक्करेय्य च पण्डितो ।
अन्नेन अथ पानेन, वत्थेन सयनेन च ।
उच्छादनेन न्हापनेन [नहापनेन (सी०)], पादानं धोवनेन च ॥

“ताय नं पारिचरियाय, मातापितूसु पण्डिता ।
इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सग्गे पमोदती”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । सत्तमं ।

८. बहुकारसुत्तं

१०७. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“बहुकारा [बहुपकारा (सी० पी०)], भिक्खवे, ब्राह्मणगहपतिका तुम्हाकं ये वो [ये ते (सब्बत्थ)] पच्चुपट्ठिता चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि । तुम्हेपि, भिक्खवे, बहुकारा ब्राह्मणगहपतिकानं यं [ये (?)] नेसं धम्मं देसेथ आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेथ । एवमिदं, भिक्खवे, अज्जमज्जं निस्साय ब्रह्मचरियं वुस्सति ओघस्स नित्थरणत्थाय सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाया”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सागारा अनगारा च, उभो अज्जोज्जनिस्सिता ।

आराधयन्ति सद्धम्मं, योगक्खेमं अनुत्तरं ॥

“सागारेसु च चीवरं, पच्चयं सयनासनं ।
अनगारा पटिच्छन्ति, परिस्सयविनोदनं ॥

“सुगतं [पुगलं (सी० क०)] पन निस्साय, गहट्ठा घरमेसिनो ।
सद्धहाना अरहतं, अरियपज्जाय झायिनो ॥

“इध धम्मं चरित्वान, मगं सुगतिगामिनं ।
नन्दिनो देवलोकस्मिं, मोदन्ति कामकामिनो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । अट्टमं ।

९. कुहसुत्तं

१०८. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“ये केचि, भिक्खवे, भिक्खू कुहा थद्धा लपा सिङ्गी उन्नळा असमाहिता, न मे ते, भिक्खवे, भिक्खू मामका । अपगता च ते, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मा धम्मविनया; न च ते [न च ते भिक्खवे भिक्खू (सी० पी० क०)] इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जन्ति । ये च खो, भिक्खवे, भिक्खू निक्कुहा निल्लपा धीरा अत्थद्धा सुसमाहिता, ते खो मे, भिक्खवे, भिक्खू मामका । अनपगता च ते, भिक्खवे, भिक्खू इमस्मा धम्मविनया; ते च इमस्मिं धम्मविनये [इमस्मिं च ते धम्मविनये (स्या०), ते भिक्खवे भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये (क०)] वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जन्ती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“कुहा थद्धा लपा सिङ्गी, उन्नळा असमाहिता ।
न ते धम्मे विरूहन्ति, सम्मासम्बुद्धदेसिते ॥

“निक्कुहा निल्लपा धीरा, अत्थद्धा सुसमाहिता ।
ते वे धम्मे विरूहन्ति, सम्मासम्बुद्धदेसिते”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । नवमं ।

१०. नदीसोतसुत्तं

१०९. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो नदिया सोतेन ओवुद्धेय्य पियरूपसातरूपेन । तमेनं चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो दिस्वा एवं वदेय्य — ‘किञ्चापि खो त्वं, अम्भो पुरिस, नदिया सोतेन ओवुद्धसि पियरूपसातरूपेन, अत्थि चेत्य हेट्ठा रहदो सऊमि सावट्ठो सगहो सरक्खसो यं त्वं, अम्भो पुरिस, रहदं पापुणित्वा मरणं वा निगच्छसि मरणमत्तं वा दुक्खं’ति । अथ खो सो,

भिक्षवे, पुरिसो तस्स पुरिसस्स सद्धं सुत्वा हत्थेहि च पादेहि च पटिसोतं वायमेय्य ।

“उपमा खो मे अयं, भिक्षवे, कता अत्थस्स विज्जापनाय । अयं चेत्थ [अयं चेवेत्थ (स्या०)] अत्थो — ‘नदिया सोतो’ति खो, भिक्षवे, तण्हायेतं अधिवचनं ।

“‘पियरूपं सातरूपं’न्ति खो, भिक्षवे, छन्नेतं अज्झत्तिकानं आयतनानं अधिवचनं ।

“‘हेट्ठा रहदो’ति खो, भिक्षवे, पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं अधिवचनं ।

“‘ऊमिभयं’न्ति खो [सजीमीति खो (बहूसु)], भिक्षवे, कोधुपायासस्सेतं अधिवचनं ।

“‘आवट्टं’न्ति खो [सावट्टोति खो (बहूसु)], भिक्षवे, पञ्चन्नेतं कामगुणानं अधिवचनं ।

“‘गहरक्खसो’ति खो [सगहो सरक्खसोति खो (बहूसु)], भिक्षवे, मातुगामस्सेतं अधिवचनं ।

“‘पटिसोतो’ति खो, भिक्षवे, नेक्खम्मस्सेतं अधिवचनं ।

“‘हत्थेहि च पादेहि च वायामो’ति खो, भिक्षवे, वीरियारम्भस्सेतं अधिवचनं ।

“‘चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितोति खो, भिक्षवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सहापि दुक्खेन जहेय्य कामे, योगक्खेमं आयतिं पत्थयानो ।

सम्मप्पजानो सुविमुत्तचित्तो, विमुत्तिया फस्सये तत्थ तत्थ ।

स वेदगू वूसितब्रह्मचरियो, लोकन्तगू पारगतोति वुच्चती’ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । दसमं ।

११. चरसुत्तं

११०. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“चरतो चेपि, भिक्षवे, भिक्षुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तज्जे, भिक्षवे, भिक्षु अधिवासेति नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति [ब्यन्तिकरोति (सी० पी०), ब्यन्तं करोति (क०)] अनभावं गमेति । चरम्पि, भिक्षवे, भिक्षु एवंभूतो अनातापी अनोत्तापी [अनोत्तप्पी (सब्बत्थ) दुक्कनिपाते, अङ्गुत्तरे १.४.११ पस्सितब्बं] सततं समितं कुसीतो हीनवीरियोति वुच्चति ।

“ठितस्स चेपि, भिक्षवे, भिक्षुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तज्जे, भिक्षवे, भिक्षु अधिवासेति नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति न अनभावं गमेति । ठितोपि, भिक्षवे, भिक्षु एवंभूतो अनातापी अनोत्तापी सततं समितं कुसीतो हीनवीरियोति वुच्चति ।

“निसिन्नस्स चेपि, भिक्षवे, भिक्षुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तज्जे, भिक्षवे, भिक्षु अधिवासेति नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति न अनभावं गमेति । निसिन्नोपि, भिक्षवे, भिक्षु

एवंभूतो अनातापी अनोत्तापी सततं समितं कुसीतो हीनवीरियोति वुच्चति ।

“सयानस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो जागरस्स उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तज्जे, भिक्खवे, भिक्खु अधिवासेति नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति न अनभावं गमेति । सयानोपि, भिक्खवे, भिक्खु जागरो एवंभूतो अनातापी अनोत्तापी सततं समितं कुसीतो हीनवीरियोति वुच्चति ।

“चरतो चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तज्जे, भिक्खवे, भिक्खु नाधिवासेति पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । चरम्पि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो आतापी ओत्तापी [ओत्तप्पी (सब्बत्थ)] सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तोति वुच्चति ।

“ठितस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तज्जे, भिक्खवे, भिक्खु नाधिवासेति पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । ठितोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तोति वुच्चति ।

“निसिन्नस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तज्जे, भिक्खवे, भिक्खु नाधिवासेति पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । निसिन्नोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तोति वुच्चति ।

“सयानस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो जागरस्स उप्पज्जति कामवितक्को वा ब्यापादवितक्को वा विहिंसावितक्को वा । तज्जे, भिक्खवे, भिक्खु नाधिवासेति पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । सयानोपि, भिक्खवे, भिक्खु जागरो एवंभूतो आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तोति वुच्चती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“चरं वा यदि वा तिहुं, निसिन्नो उद वा सयं ।
यो वितक्कं वितक्केति, पापकं गेहनिस्सितं ॥

“कुम्मगं पटिपन्नो [कुम्मगप्पटिपन्नो (अ० नि० ४.११)] सो, मोहनेय्येसु मुच्छितो ।
अभब्बो तादिसो भिक्खु, फुट्ठं सम्बोधिमुत्तमं ॥

“यो च चरं वा तिहुं वा [यो चरं वा यदि वा तिहुं (स्या०), यो चरं वाथ तिहुं वा (सी० क०)], निसिन्नो उद वा सयं ।
वितक्कं समयित्वान, वितक्कूपसमे रतो ।
भब्बो सो तादिसो भिक्खु, फुट्ठं सम्बोधिमुत्तमं”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । एकादसमं ।

१२. सम्पन्नसीलसुत्तं

१११. वुत्तज्हेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“सम्पन्नसीला, भिक्खवे, विहरथ [होथ (स्या०)] सम्पन्नपातिमोक्खा; पातिमोक्खसंवरसंवुता विहरथ आचारगोचरसम्पन्ना अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्साविनो; समादाय सिक्खथ सिक्खापदेसु ।

“सम्पन्नसीलानं वो, भिक्खवे, विहरतं [भवतं (स्या०)] सम्पन्नपातिमोक्खानं पातिमोक्खसंवरसंवुतानं विहरतं आचारगोचरसम्पन्नानं अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावीनं समादाय सिक्खतं सिक्खापदेसु किमस्स उत्तरि करणीयं [किमस्स भिक्खवे उत्तरि करणीयं (सब्बत्थ)]?

“चरतो चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो [अभिज्झा ब्यापादो विगतो (अ० नि० ४.१२) अट्ठकथाय समेति] भिज्झा विगता [अभिज्झा ब्यापादो विगतो (अ० नि० ४.१२) अट्ठकथाय समेति] होति, ब्यापादो विगतो होति [थिनमिद्धं उद्धच्चकुक्कुच्चं विचिकिच्छा (अ० नि० ४.१२)], थिनमिद्धं विगतं होति, उद्धच्चकुक्कुच्चं विगतं होति, विचिकिच्छा [थिनमिद्धं उद्धच्चकुक्कुच्चं विचिकिच्छा (अ० नि० ४.१२)] पहीना होति, आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा [अप्पमुट्ठा (स्या०)], पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं । चरम्पि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तोति वुच्चति ।

“ठितस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो अभिज्झा विगता होति ब्यापादो...पे०... थिनमिद्धं... उद्धच्चकुक्कुच्चं... विचिकिच्छा पहीना होति, आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं । ठितोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तोति वुच्चति ।

“निसिन्नस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो अभिज्झा विगता होति, ब्यापादो...पे०... थिनमिद्धं... उद्धच्चकुक्कुच्चं... विचिकिच्छा पहीना होति, आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं । निसिन्नोपि, भिक्खवे, भिक्खु एवंभूतो आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तोति वुच्चति ।

“सयानस्स चेपि, भिक्खवे, भिक्खुनो जागरस्स अभिज्झा विगता होति ब्यापादो...पे०... थिनमिद्धं... उद्धच्चकुक्कुच्चं... विचिकिच्छा पहीना होति, आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं । सयानोपि, भिक्खवे, भिक्खु जागरो एवंभूतो आतापी ओत्तापी सततं समितं आरद्धवीरियो पहितत्तोति वुच्चती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“यतं चरे यतं तिट्ठे, यतं अच्छे यतं सये ।

यतं समिज्जये [समिज्जये (सी० स्या०)] भिक्खु, यतमेनं पसारये ॥

“उद्धं तिरियं अपाचीनं, यावता जगतो गति ।

समवेक्खिता च धम्मानं, खन्धानं उदयब्बयं ॥

“एवं विहारिमातापिं, सन्तवुत्तिमनुद्धतं ।

चेतोसमथसामीचिं, सिक्खमानं सदा सतं ।

सततं पहितत्तोति, आहु भिक्खुं तथाविधं”न्ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । द्वादसमं ।

१३. लोकसुत्तं

११२. वुत्तज्जेतं भगवता, वुत्तमरहताति मे सुतं —

“लोको, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धोः लोकस्मा तथागतो विसंयुत्तो । लोकसमुदयो, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धो ः लोकसमुदयो तथागतस्स पहीनो । लोकनिरोधो, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धोः लोकनिरोधो तथागतस्स सच्छिक्तो । लोकनिरोधगामिनी पटिपदा, भिक्खवे, तथागतेन अभिसम्बुद्धाः लोकनिरोधगामिनी पटिपदा तथागतस्स भाविता ।

“यं, भिक्खवे, सदेवकस्स लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दिट्ठं सुतं मुतं विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा यस्मा तं तथागतेन अभिसम्बुद्धं, तस्मा तथागतोति वुच्चति ।

“यज्ज, भिक्खवे, रत्तिं तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति, यज्ज रत्तिं अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायति, यं एतस्मिं अन्तरे भासति लपति निद्विसति, सब्बं तं तथेव होति नो अज्जथा, तस्मा तथागतोति वुच्चति ।

“यथावादी, भिक्खवे, तथागतो तथाकारी, यथाकारी तथावादी, इति यथावादी तथाकारी यथाकारी तथावादी, तस्मा तथागतोति वुच्चति ।

“सदेवके, भिक्खवे, लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय तथागतो अभिभू अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती, तस्मा तथागतोति वुच्चती”ति । एतमत्थं भगवा अवोच । तत्थेतं इति वुच्चति —

“सब्बलोकं [सब्बं लोकं (अ० नि० ४.२३)] अभिज्जाय, सब्बलोके यथातथं ।
सब्बलोकविसंयुत्तो, सब्बलोके अनूपयो [अनुसयो (सी०), अनुपयो (स्या०)] ॥

“स वे [सब्बे (सब्बत्थ) अ० नि० ४.२३ पस्सितब्बं] सब्बाभिभू धीरो, सब्बगन्थप्पमोचनो ।
फुट्ठास्स परमा सन्ति, निब्बानं अकुतोभयं ॥

“एस खीणासवो बुद्धो, अनीघो छिन्नसंसयो ।
सब्बकम्मक्खयं पत्तो, विमुत्तो उपधिसङ्खये ॥

“एस सो भगवा बुद्धो, एस सीहो अनुत्तरो ।
सदेवकस्स लोकस्स, ब्रह्मचक्कं पवत्तयि ॥

“इति देवा मनुस्सा च, ये बुद्धं सरणं गता ।
सङ्गम्म तं नमस्सन्ति, महन्तं वीतसारदं ॥

“दन्तो दमयतं सेट्ठो, सन्तो समयतं इसि ।

मुत्तो मोचयतं अगो, तिण्णो तारयतं वरो ॥

“इति हेतं नमस्सन्ति, महन्तं वीतसारदं ।
सदेवकस्मिं लोकस्मिं, नत्थि ते पटिपुग्गलो”ति ॥

अयम्पि अत्थो वुत्तो भगवता, इति मे सुतन्ति । तेरसमं ।

चतुक्कनिपातो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

ब्राह्मणसुलभा [ब्राह्मणचत्तारि (सब्बत्थ)] जानं, समणसीला तण्हा ब्रह्मा ।
बहुकारा कुहपुरिसा [कुहना (स्या०)], चर सम्पन्न लोकेन तेरसाति ॥

सुत्तसङ्गहो —

सत्तविसेकनिपातं, दुक्कं बावीससुत्तसङ्गहितं ।
समपज्जासमथतिकं, तेरस चतुक्कञ्च इति यमिदं ॥

द्विदसुत्तरसुत्तसते, सङ्गायित्वा समादहिंसु पुरा ।
अरहन्तो चिरट्ठितिया, तमाहु नामेन इतिवुत्तन्ति ॥

इतिवुत्तकपाळि निट्ठिता ।